

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΔΙΚΑΙΟ &
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ**
MASTER IN LAW & ECONOMICS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
UNIVERSITY OF PIRAEUS

Φοροδιαφυγή: Νομικές & Οικονομικές πτυχές

ΔΠΜΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ- MASTER IN
LAW AND ECONOMICS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ- UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ ΠΑΤΕΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΝΝΑ

ΕΠΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ; ΧΑΤΖΗΔΗΜΑ ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ

ΑΜ: MDO1960

26/7/2021

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «Φοροδιαφυγή: Νομικές & Οικονομικές Πτυχές» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτήτριας:

Όνοματεπώνυμο: Άννα Πατεροπούλου

Ημερομηνία: 26/07/2021

Στον άντρα της ζωής μου...

Ευχαριστίες

Θα ήθελα μέσα από αυτή τη μικρή σελίδα να ευχαριστήσω πρωτίστως την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, την κα Χατζηδημά Σταματίνα, η οποία ανέλαβε την επίβλεψη της διπλωματικής μου εργασίας και με τις γνώσεις της, την οργανωτικότητα, την αμεσότητα και την επιμέλειά της με κατηύθυνε στην σωστή πλαισίωση του θέματος που πραγματεύομαι, τη Φοροδιαφυγή, από την νομική και οικονομική πτυχή του, διττή πτυχή όπως και το Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Δίκαιο & Οικονομία», το οποίο παρακολούθησα και αποφοιτώ από αυτό. Εν συνεχεία, θα ήθελα να ευχαριστήσω την διευθύντρια του προγράμματος, κα Βικτώρια Πέκκα, η οποία ήταν πάντα εκεί για εμάς τους φοιτητές και ως διδάσκουσα και ως διευθύντρια του προγράμματος με θέληση, υπομονή και επιμονή, αλλά και τον πρύτανη του Πανεπιστημίου Πειραιά, κο Άγγελο Κότιο, για την συμβολή του ως διδάσκων στο πρόγραμμά μας αλλά και για τα πολύ ενθαρρυντικά και συγκινητικά λόγια του για τη διπλωματική μου εργασία και για την κρίση του για εμένα ως επιστήμων.

Δεν θα μπορούσα να παραλείψω φυσικά την οικογένειά μου...Μία οικογένεια μεγάλη, γεμάτη αγάπη και ενότητα! Θέλω να τους ευχαριστήσω τώρα αλλά και να τους ευχαριστώ πάντα για όλα αυτά που μου έχουν προσφέρει· για τις αρχές, το ήθος, την επιμονή, το πείσμα, το θάρρος και την ενδεδέχθεια που πρέπει να με διακατέχει με ό,τι καταπιάνομαι επιστημονικό ή μη...Όπως μου είχε αναφέρει παρελθοντικά η μητέρα μου: «μη σταματάς ποτέ ό,τι ξεκινάς...πάντα να φτάνεις στο τέλος με αφοσίωση». Πάντα ορατοί και αόρατοι αρωγοί ήταν, είναι και ξέρω πως θα είναι στη ζωή μου. Μπορώ να μιλάω ώρες για την οικογένεια μου...

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τον άντρα και συνοδοιπόρο της ζωής μου που από τα φοιτητικά μου χρόνια με στήριζε και με στηρίζει, με ενθάρρυνε και με ενθαρρύνει να κατακτήσω την κορυφή και να μη σταματώ, έχοντας περισσότερη πίστη από εμένα στις δυνάμεις μου· να κάνω όνειρα και εκείνος θα είναι παντού και πάντα εκεί για να τα πραγματοποιούμε μαζί. Και ξέρω πως έχουμε μία ζωή μπροστά μας για να μου το αποδεικνύει μέρα με τη μέρα όλο και πιο έντονα...

Χωρίς εσάς δεν θα μπορούσα να κάνω πολλά...Ο καθένας με το λιθαράκι του στη ζωή μου...Όλοι σας σημαντικοί και ξεχωριστοί...

Σας ευχαριστώ και θα σας ευγνωμονώ πάντα!

Περίληψη

Στην συγκεκριμένη εργασία θα παρουσιάσουμε το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και όλες τις συνέπειες που έχει αλλά και τα αντίστοιχα αίτια που το προκαλούν. Η εργασία πραγματεύεται εκτενώς το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, τόσο από οικονομική όσο και από νομική άποψη. Πρωταρχικός σκοπός της είναι η κατανόηση του φαινομένου και η ανάδειξη της σημασίας του για την ελληνική κοινωνία. Βασικός στόχος είναι, πέρα από την κατανόηση της έννοιας της φοροδιαφυγής, η αναζήτηση των βασικών αιτιών που καθορίζουν την επιλογή των φορολογούμενων για απόκρυψη των εισοδημάτων τους από τις φορολογικές αρχές, η ανάδειξη της δυσκολίας μέτρησης της έκτασης της φοροδιαφυγής και φυσικά η παρουσίαση της ποινικής αντιμετώπισης του συγκεκριμένου εγκλήματος από την ελληνική έννομη τάξη.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική έρευνα με εκτεταμένη βιβλιογραφική ανασκόπηση εγχώριων και μη πηγών και μελέτη των απόψεων Ελλήνων και ξένων συγγραφέων πάνω στο ζήτημα. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα και την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να εκπονηθεί με σωστό και ολοκληρωμένο τρόπο.

Λέξεις κλειδιά: φοροδιαφυγή, νομικές και φορολογικές συνέπειες, φορολογία

Abstract

In this paper we will present the phenomenon of tax evasion and all the consequences it has and the corresponding causes that cause it. The work deals extensively with the phenomenon of tax evasion, both from an economic and legal point of view. Its primary purpose is to understand the phenomenon and to highlight its importance for Greek society. The main goal is, in addition to understanding the concept of tax evasion, to look for the main reasons that determine the choice of taxpayers to hide their income from the tax authorities, to highlight the difficulty of measuring the extent of tax evasion and of course the presentation of criminal proceedings of the specific crime by the Greek legal order.

In order to achieve the above objectives, a bibliographic research was carried out with an extensive bibliographic review of domestic and non-domestic sources and a study of the views of Greek and foreign authors on the issue. The work is completed with the conclusions and the literature used in order to prepare it in a correct and complete way.

Keywords: tax evasion, legal and tax consequences, taxation

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Εισαγωγή εργασίας.....	7
Κεφάλαιο 1:Φοροδιαφυγή.....	8
1.1: Ορισμός του συγκεκριμένου όρου.....	8
1.2: Φοροδιαφυγή και η σχέση της με την φοροαποφυγή.....	9
1.3: Φοροδιαφυγή και η σχέση της με την παραοικονομία.....	11
Κεφάλαιο 2: Ποιες είναι οι αιτίες, αλλά και οι παράγοντες που προκαλούν και επηρεάζουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής	13
2.1: Γενικά στοιχεία της φοροδιαφυγής.....	13
2.2: Το ύψος του βάρους της φορολογίας.....	14
2.3:Πολυνομία αλλά και γραφειοκρατία.....	16
Κεφάλαιο 3: Μέθοδοι μέτρησης της φοροδιαφυγής και αντίστοιχες φορολογικές εκτιμήσεις	18
3.1: Τρόποι μέτρησης της φοροδιαφυγής.....	18
3.2:Μελέτες εκτίμησης του μεγέθους της φοροδιαφυγής.....	21
3.2.1:Η φοροδιαφυγή σε παγκόσμια κλίμακα.....	21
3.2.2:Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα.....	23
3.2.2.1:Μελέτες για τη μέτρηση της Φοροδιαφυγής.....	23
Κεφάλαιο 4 : Η φοροδιαφυγή ως αδίκημα του ποινικού κώδικα.....	31
4.1: Η ανάγκη για ποινική αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής.....	31
4.2: Η εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου για πράξεις φοροδιαφυγής.....	32
4.2.1 Ο νόμος 2523/1997	32

4.2.2 Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας (ΚΦΔ).....	35
4.3: Άρθρο 66 ΚΦΔ «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής».....	36
4.4: Αντικειμενικά στοιχεία των ουσιαστικών αδικημάτων φοροδιαφυγής.....	40
4.5: Τυπικά/λογιστικά αδικήματα φοροδιαφυγής (Άρθρο 66 παρ.5).....	42
4.5.1:Πλαστό φορολογικό στοιχείο.....	43
4.5.2:Εικονικό φορολογικό στοιχείο.....	45
Συμπεράσματα - Επίλογος	48
Βιβλιογραφία	51
Παραρτήματα.....	54

Εισαγωγή εργασίας

Ένα σπουδαίο θέμα που αντιμετωπίσει η παγκόσμια οικονομία είναι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή είναι ένα φαινόμενο που έχει άμεσο αντίκτυπο σε όλες τις οικονομίες του κόσμου και για αυτό με βάση μελέτες που όπως θα παρουσιαστούν κατά την διάρκεια της εργασίας, απαιτεί συλλογική αντιμετώπιση και ιδιαίτερα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το εν λόγω φαινόμενο αποτελεί ένα ιδιαίτερο σημείο καμπής όσο αφορά τον διαχωρισμό του με τα κοινωνικά φαινόμενα, καθώς ορισμένοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι αποτελεί μία ιδιαίτερη μορφή κοινωνικής αδικίας

Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε εκτενώς σε αυτό καθώς το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται σε μια αποσαφήνιση των όρων και των ορισμών που το συνδέουν. Θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι πρέπει να γίνει μια λεπτομερή ανάλυση των όρων, ώστε ο αναγνώστης να μπορέσει να κατανοήσει όλες τις υπόλοιπες παραγράφους της παρούσας εργασίας.

Το επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται στις αιτίες, αλλά και στους παράγοντες που προκαλούν και επηρεάζουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, τονίζοντας τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής, όπως το ύψους του βάρους της φορολογίας και την διάκριση που υπάρχει ανάμεσα στην πολυνομία και στην αντίστοιχη γραφειοκρατία.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στις μεθόδους μέτρησης της φοροδιαφυγής και στις αντίστοιχες φορολογικές εκτιμήσεις που μπορούν να πραγματοποιηθούν όπως επίσης και στους τρόπους μέτρησής της, αναφερόμενοι σε μελέτες εκτίμησης του μεγέθους της φοροδιαφυγής, όπως λόγω χάρη την μέτρηση της φοροδιαφυγής σε παγκόσμια κλίμακα, την φοροδιαφυγή στην Ελλάδα, όπως επίσης και την αναφορά σε μελέτες αντίστοιχες με το θέμα.

Το τελευταίο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την φοροδιαφυγή ως αδίκημα του ποινικού κώδικα, και βέβαια αναφέρεται και στην συγκεκριμένη αντιμετώπιση της ιδιαίτερης κατάστασης του εν λόγω φαινομένου. Επίσης αναλύονται οι έννοιες της εξέλιξης του νομοθετικού πλαισίου για τις πράξεις που συγκαταλέγονται στο φαινόμενο της

φοροδιαφυγής και που απορρέουν από τον Ν.2523/1997. Κλείνοντας πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει παρουσίαση του Άρθρου 66 ΚΦΔ «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής, για να ολοκληρωθεί το παρόν κεφάλαιο τα αντικειμενικά στοιχεία των ουσιαστικών αδικημάτων φοροδιαφυγής. Η εργασία τελειώνει με τα αντίστοιχα συμπεράσματα και την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την εκπόνησή της

Κεφάλαιο 1: Φοροδιαφυγή

1.1: Ορισμός του συγκεκριμένου όρου

Η έννοια της φοροδιαφυγής με βάση τον Βασαρδάνη (2011) ορίζεται ως η παράνομη ενέργεια που γίνεται ηθελημένα από κάποιον φορέα ή ιδιώτη, προκειμένου να αποκρύψει φορολογικό εισόδημα και άλλα φορολογικά αντικείμενα κατά την περίοδο δήλωσης και υπολογισμού του οφειλόμενου φόρου προς τις αρμόδιες κρατικές αρχές (Βασαρδάνης, 2011). Ο παραπάνω ορισμός όμως, όπως γίνεται αντιληπτό, εστιάζει την ερμηνεία του όρου, στην περίοδο υποβολής των δηλώσεων της φορολογίας, χωρίς ωστόσο να λαμβάνονται υπόψη και άλλου είδους πράξεις όπως την μη έκδοση φορολογικών στοιχείων, τα οποία δεν σχετίζονται άμεσα με την υποβολή φορολογικών δηλώσεων, αλλά στοχεύουν κυρίως στην απόκρυψη εισοδημάτων με απώτερο σκοπό την ελαχιστοποίηση της αντίστοιχης φορολογικής τους υποχρέωσης (Τσάτσος, 2012)

Για αυτό και με βάση τους Βαβούρα et al., (2016) ο όρος της φοροδιαφυγής ορίζεται σαφέστερα ως η κάθε παράνομη πράξη ή απόκρυψη στοιχείων από την πλευρά του φορολογούμενου, που σκοπό έχει να μειώσει την νόμιμη υποχρέωση του από φορολογικής άποψης ή την αποφυγή μέρους ή ολόκληρου του ποσού των βεβαιωμένων ποσών της φορολογίας που του αντιστοιχεί (Βαβούρας et al., 2016)

Από τη πλευρά της οικονομικής πτυχής, η φοροδιαφυγή έχει άμεση σχέση με την διαφορά των ποσών που προκύπτουν από τα δηλούμενα οικονομικά μεγέθη και των ποσών από τα συνολικά μεγέθη μίας χρονικής περιόδου, συνήθως ενός έτους και του ακριβούς ποσού του φόρου που οφείλεται να καταβληθεί την ίδια χρονική περίοδο με τον ακριβή υπολογισμό των πραγματικών μεγεθών και της κείμενης νομοθεσίας (Παπακυριακού, 2012)

Από την πλευρά της νομικής πτυχής, η φοροδιαφυγή θεωρείται ως επίτευξη ενός φορολογικού κέρδους καθώς περιλαμβάνει την μείωση, εξάλειψη ή ακόμα και την αναβολή της φορολογικής υποχρέωσης με τρόπο που δεν θεωρείται νόμιμος. Στην περίπτωση αυτή ο φορολογούμενος αναφέρεται σε ψευδείς πληροφορίες ή ακόμα και σιωπά ενώπιον των κρατικών υπηρεσιών, σε σχέση τα συντρέχοντα αληθινή περιστατικά με σκοπό να πετύχει δύο πράγματα: τον μη καταλογισμό του ποσού που

οφείλει να καταβάλει ή ακόμα και την μείωση του ποσού που οφείλει να καταβάλλει (Φινοκαλιώτης, 2015)

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι δεν υπάρχει ένας ακριβής και αποδεκτός ορισμός για την έννοια της φοροδιαφυγής, καθώς η παραπάνω έννοια δεν είναι εύκολο να καθοριστεί με πλήρη ακρίβεια. Η βιβλιογραφία αναφέρει με βάση τα παραπάνω ότι προκύπτουν διάφοροι τρόποι φοροδιαφυγής, λόγω του μεγάλου όγκου των αντίστοιχων φόρων που επιβάλλονται από τις δημόσιες αρχές από την μία πλευρά, ενώ από την άλλη, προκύπτουν διαφορετικές ευκαιρίες, που οδηγούν στην φοροδιαφυγή εξαιτίας πολλών παραγόντων όπως το επάγγελμα του κάθε φορολογούμενου, αλλά και τις ιδιαίτερες φορολογικές συνθήκες που προκύπτουν από αυτό (Παπακυριάκου, 2009)

Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι παρατηρείται μία κοινή διαπίστωση ότι η έννοια της φοροδιαφυγής θεωρείται παράνομη και υπάρχει έντονη κριτική σε αυτό, καθώς η συγκεκριμένη πράξη οδηγεί σε μείωση των δημοσίων εσόδων, αλλά και των αντίστοιχων κοινωνικών παροχών. Και βέβαια από κοινωνικής πλευράς δεν πρέπει να ξεχνά κάποιος ότι δημιουργεί ανισότητα ανάμεσα στους φορολογούμενους κάτι το οποίο οι αρμόδιες αρχές, οφείλουν να εξαλείψουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

1.2: Φοροδιαφυγή και η σχέση της με την φοροαποφυγή

Από την άλλη πλευρά η έννοια της φορο-αποφυγής, θεωρείται η μη καταβολή ή ακόμα και η μερική καταβολή των αντίστοιχων φόρων, μέσω της εκμετάλλευσης ορισμένων νομοθετικών κενών που παρουσιάζονται, με σκοπό την μείωση, αλλά σε πολλές περιπτώσεις και την εξάλειψη της φορολογικής υποχρέωσης του φορολογούμενου. Σε αυτήν την περίπτωση ο φορολογούμενος είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί ορισμένα κενά που έχει η κείμενη νομοθεσία σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά και σε ειδικές ρυθμίσεις, ενώ ταυτόχρονα προγραμματίζει να μην καταβάλλει τους όποιους φόρους του αναλογούν, με σκοπό να παραβλεφθεί το γράμμα του νόμου.

Η παραπάνω παράγραφος της φοροαποφυγής ουσιαστικά θεωρείται η κύρια διαφορά ανάμεσα στην φοροδιαφυγή και στην φοροαποφυγή, καθώς στην περίπτωση της φοροδιαφυγής γίνεται καταστρατήγηση όχι μόνο του γράμματος, αλλά και του

πνεύματος του αντιστοίχου φορολογικού νόμου. Για αυτό και η φοροδιαφυγή αποτελεί κατά κανόνα παράνομη πράξη, ενώ η φοροαποφυγή αποτελεί μία πράξη που δεν φέρει νομικές κυρώσεις και για αυτό πολλοί μελετητές την χαρακτηρίζουν «νόμιμη φοροδιαφυγή».

Στην ελληνική νομοθεσία η παραπάνω διάκριση αναφέρεται διεξοδικά στο άρθρο 38 του Ν.4174/2013. Εδώ παρουσιάζονται όλες οι ενέργειες που αποτελούν την φοροαποφυγή και κυρίως αναφέρονται τα εξής: η πρακτική της φοροαποφυγής θεωρείται ότι είναι κάθε τεχνική διευθέτηση ή ακόμα και μία σειρά από διευθετήσεις που κύριο στόχο έχουν την αποφυγή της φορολόγησης του φορολογούμενου. Η παραπάνω τακτική οδηγεί σε φορολογικό πλεονέκτημα, το οποίο απορρέει από την σύγκριση του φόρου που οφείλεται να καταβληθεί, ως αποτέλεσμα της εν λόγω διευθέτησης, με το ποσό που θα όφειλε ο φορολογούμενος να πληρώσει χωρίς την παραπάνω διευθέτηση. (άρθρο 1 Ν.4174/2013).

Επιπλέον οι Ernst & Young, (2016), αναφέρουν ότι οι δυο έννοιες διαφέρουν στην ουσία της ερμηνείας τους. Να τονιστεί δε, ότι στην πράξη η συγκεκριμένη διάκριση δεν είναι ιδιαίτερα σαφείς καθώς και οι δύο έννοιες έχουν κοινά κίνητρα, αλλά και κοινές συνέπειες. Και οι δύο έννοιες έχουν ως κίνητρο την αποφυγή ή ακόμα και την μείωση της φορολογίας που αντιστοιχεί στον φορολογούμενο. Παρά δε το ότι ο όρος της φοροαποφυγής αναφέρεται στην μη καταβολή του φόρου που αντιστοιχεί στον φορολογούμενο, εν τέλει δεν μπορεί να ξεκαθαριστεί με σαφήνεια αν η μη καταβολή του φόρου προέρχεται από φοροαποφυγή ή φοροδιαφυγή όπως αναφέρθηκε και παραπάνω (Ernst & Young, 2016).

1.3: Φοροδιαφυγή και η σχέση της με την παραοικονομία

Η έννοια της παραοικονομίας περιλαμβάνει ένα σύνολο από οικονομικές δραστηριότητες που ενώ φέρνουν εισοδήματα και χρησιμοποιούνται παραγωγικοί συντελεστές προκειμένου να ολοκληρωθούν οι ανάλογες εργασίες, εντούτοις δεν καταγράφονται σε κάποια δημόσια αρχή ή αντίστοιχη κρατική υπηρεσία, εξαιτίας της ολικής ή ακόμα και μερικής απόκρυψης τους από αυτές. Με βάση το παραπάνω, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι η παραοικονομία είναι η διαφορά ανάμεσα στο πραγματικό και στο δηλωμένο ΑΕΠ που μπορεί να προέρχεται από διαφορετικές πηγές (Βαβούρας et al., 2016)

Τα αίτια της δημιουργίας του φαινομένου της παραοικονομίας μπορούν να αναφερθούν ως εξής (Smith, 2004):

- Η πρώτη αιτία της παραοικονομίας προέρχεται από νομισματικούς λόγους που συνίστανται στην μη καταβολή των αντίστοιχων φόρων και κοινωνικών εισφορών και που συνήθως είναι το αποτέλεσμα από συνειδητές ενέργειες απόκρυψης των δραστηριοτήτων της οικονομικής μονάδας που εξετάζεται.
- Η επόμενη αιτία είναι διάφοροι ρυθμιστικοί λόγοι όπως λόγω χάρη η πετυχημένη αποφυγή της γραφειοκρατίας, αλλά και όλων των παραγόντων που την ρυθμίζουν.
- Για την αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας πρέπει να τονιστεί ότι προέρχεται από λόγους που έχουν άμεση σχέση με τον κρατικό μηχανισμό, καθώς παρουσιάζει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της πολιτικής των κυβερνώντων αλλά και όλα τα στοιχεία που την συνοδεύουν

Το συγκεκριμένο φαινόμενο με βάση τον Κανελλόπουλο (2005) μπορεί να ορίζεται ως η δραστηριότητα εκείνη που διέπεται από τους κανόνες της αγοράς, αλλά που στο τέλος διαφέρει από αυτούς, αφού το αποτέλεσμά της, δεν μπορεί να καταγραφεί στο επίσημο ΑΕΠ της χώρας. Για αυτό και ο ίδιος συγγραφές τονίζει ότι ως παραοικονομία θεωρεί το τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας που δεν φαίνεται ότι υπάρχει σε κάποια δημόσια υπηρεσία ως πράξη γενόμενη, ενώ κανονικά θα έπρεπε να υπάρχει και να καταγράφεται κανονικά όπως συμβαίνει με όλες τις υπόλοιπες πράξεις της γενικότερης δραστηριότητας (Κανελλόπουλος, 2005).

Να τονιστεί παραπάνω ότι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής δεν συνάδει με το φαινόμενο της παραοικονομίας, αλλά και οι δύο έννοιες έχουν αρκετά κοινά σημεία επαφής. Αυτό είναι εύκολα αντιληπτό να γίνει, καθώς το μέγεθος της παραοικονομίας που υπάρχει σε ένα κράτος, είναι συνδεδεμένο με το μέγεθος της φοροδιαφυγής που το ίδιο παρουσιάζει.

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι διάφορες επιπλέον δραστηριότητες δεν καταγράφονται στους αντίστοιχους εθνικούς λογαριασμούς και αυτό σημαίνει ότι δεν δηλώνεται και το αντίστοιχο ποσό της φορολογίας που υπάρχει, με αποτέλεσμα να υπάρχει διαφυγή των φόρων είτε έμμεσων, είτε άμεσων.

Για όλους τους παραπάνω λόγους η παραοικονομία αποτελεί τελικά ένα σύνθετο φαινόμενο με πολλαπλές ερμηνείες και κυρίως το παραπάνω συμπέρασμα επιβεβαιώνεται και από την πληθώρα ορισμών που παρουσιάζεται στην διεθνή βιβλιογραφία, αφού η εν λόγω έννοια αποδίδεται με πολλούς όρους όπως: underground, hidden, black, shadow economy, ενώ στην ελληνική βιβλιογραφία το αποδίδουμε ως κρυφή οικονομία, ανεπίσημη οικονομία, μαύρη, υπόγεια και κυρίως γ καταγεγραμμένη οικονομία.

Κεφάλαιο 2: Ποιες είναι οι αιτίες, αλλά και οι παράγοντες που προκαλούν και επηρεάζουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής

2.1: Γενικά στοιχεία της φοροδιαφυγής

Με βάση τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, η έννοια της φοροδιαφυγής έχει πολλές ερμηνείες και πολλές εκφάνσεις. Από την μία πλευρά αυτό θεωρείται θετικό στοιχείο καθώς η ερμηνεία του ορισμού της φοροδιαφυγής, μπορεί να σημαίνει ότι εξετάζεται από πολλές εναλλακτικές οπτικές γωνίες που με την σειρά του θα φέρει πολλές εναλλακτικές λύσεις.

Για αυτό και η αναζήτηση των αιτιών της φοροδιαφυγής δεν κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστεί μόνο ως ερμηνεία των φορολογικών ή οικονομικών παραγόντων, αλλά ως αναζήτηση ηθικών αξιών και κανόνων εμπιστοσύνης. Η αναζήτηση του φορολογικού βάρους των φορολογούμενων σε συνδυασμό με την γραφειοκρατία, αλλά και την πολυνομία, θεωρούνται αρκετά στοιχεία προκειμένου οι πολίτες να μην συμμορφώνονται με τους φορολογικούς κανόνες και να αναζητούν λύσεις ώστε να μην πληρώνουν τις υποχρεώσεις τους.

Ένας άλλος εξίσου σημαντικός ρόλος της φοροδιαφυγής είναι και η αίσθηση των πολιτών στο να ελέγχουν από τις κρατικές υπηρεσίες και να χαρακτηριστούν ως φοροφυγάδες, αλλά και η μηδαμινή πιθανότητα που δίνουν στις κρατικές υπηρεσίες στο να εντοπιστούν από κάποια δημόσια υπηρεσία και στο να τους επιβληθεί αυστηρή ποινή

Παρακάτω όπως θα αναλύσουμε θα αποδειχτεί ότι δεν είναι μόνο αυτοί οι λόγοι που οι πολίτες αρνούνται να είναι συνεπείς απέναντι στις υποχρεώσεις τους. Ένας από τους λόγους που αρνούνται την φορολογική τους συμμόρφωση, είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης τόσο απέναντι στο κράτος, όσο και απέναντι τους άλλους φορολογούμενους. Άλλος ένας σημαντικός παράγοντας είναι το επίπεδο ηθικής, αλλά και γενικότερα το επίπεδο μόρφωσης των φορολογούμενων καθώς ο γενικότερος τρόπος που λειτουργούν οι φορολογικές υπηρεσίες στην χώρας μας επηρεάζουν κατά πολύ την φορολογική συμμόρφωση των πολιτών και τέλος η γενικότερη αδυναμία των κρατικών μηχανισμών στο να μπορέσει να εντοπίσει αλλά και να εξαλείψει τέτοια φαινόμενα συμβάλλουν στο να αναπτύσσονται τέτοιου είδους φαινόμενα

2.2: Το ύψος του βάρους της φορολογίας

Για την έννοια της φοροδιαφυγής πρέπει να αναλύσουμε περισσότερο τις λέξεις που την συνθέτουν, όπως λόγου χάρη ότι το πρώτο συνθετικό είναι η λέξη ‘φόρος’. Ο φόρος με την στενή έννοια του όρου, σημαίνει ότι υπάρχει μονομερής μεταβίβαση των οικονομικών πόρων από τα νομικά, αλλά και τα φυσικά πρόσωπα προς το κράτος. Η μεταβίβαση αυτή γίνεται υπό μορφή οριστικής και χωρίς να υπάρχει ανταλλαγή από το κράτος κάποιου είδους υπηρεσίας, προκειμένου να καλυφθούν όλα τα δημόσια βάρη, αλλά και να παραχθούν οι κοινωνικές παροχές που το κράτος οφείλει να προσφέρει στους πολίτες του.

Είναι εύλογο να σκεφτεί κανείς ότι το βάρος του φορολογικού φορτίου που επωμίζονται οι πολίτες, αποτελεί τροχοπέδη και τις περισσότερες φορές λειτουργεί ανασταλτικά, δημιουργώντας όμως την πρώτη αιτία της φοροδιαφυγής. Ο Pyle (1995) αναφέρει πως οι πολίτες χρειάζονται ένα κίνητρο προκειμένου να μπορέσουν να συμβαδίσουν με την φορολογική συνείδηση και να ανταποκριθούν στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Η εκτέλεση αυτής της υποχρέωσης τις περισσότερες φορές είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ύψος του φορολογικού βάρους που πρέπει να εκτελέσει ο πολίτης. Αυτό σημαίνει ότι όταν το επίπεδο του φορολογικού βάρους είναι υψηλότερο από αυτό που μπορεί να διαθέσει ο πολίτης, προκειμένου να καλύψει τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του, τότε αναπόφευκτα μειώνει το εισόδημα για να μην έχει μεγάλη φορολογική επιβάρυνση, που τις περισσότερες φορές είναι δυσανάλογη με την γενικότερη οικονομική του κατάσταση.

Ένας άλλος παράγοντας που είναι άμεσα συνδεδεμένος με την φοροδιαφυγή, θεωρείται το ύψος των φορολογικών συντελεστών. Θεωρείται ευνόητο ότι υπάρχει ανάλογη σχέση μεταξύ του φορολογικού βάρους που επωμίζεται ο φορολογούμενος να πληρώσει και του ύψους του φορολογικού συντελεστή. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την άλλη ερμηνεία ανάμεσα στην σχέση μεταξύ φορολογικού συντελεστή και εισοδήματος, που θεωρείται σχέση αντιστρόφως ανάλογη. Όσο δηλαδή αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής, τόσο μειώνεται το διαθέσιμο εισόδημα, ενώ ταυτόχρονα όσο αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής, τόσο αυξάνεται και το ποσό που μπορεί να εξασφαλίζει ο φορολογούμενος την με φοροδιαφυγή.

Καταλαβαίνει κανείς με βάση τον Schneider (2015) ότι όσο ψηλότερες είναι οι φορολογικές επιβαρύνσεις και όσο περισσότερο αυστηροί νόμοι υπάρχουν, τόσο αυξάνεται και το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. (Schneider, 2015)

Στην χώρα μας τα στοιχεία που υπάρχουν είναι μάλλον δυσάρεστα στον τομέα αυτό, καθώς με βάση την ανάλογη έρευνα του ΟΟΣΑ, ιδιαίτερα το 2016, παρουσιάστηκε μεγάλη αύξηση του φορολογικού βάρους των πολιτών αφού παρατηρήθηκαν τα εξής:

- Κατά την διάρκεια της κρίσης παρουσιάστηκε αύξηση της φορολογίας του εισοδήματος των φυσικών προσώπων, συρρίκνωση της φορολογικής κλίμακας από οχτώ που ήταν το 2012 σε τρεις που έγιναν το 2013. Στο παραπάνω γεγονός συνέβαλε κατά πολύ και η κατάργηση του αφορολόγητου ορίου των φυσικών προσώπων από το 2013 και ύστερα.
- Με βάση τα παραπάνω, τα έσοδα της χώρας μας που προέρχονται από την φορολογία του εισοδήματος των φυσικών προσώπων ήταν περίπου στα 6% του ΑΕΠ καθώς σημείωσαν πτώση κατά 1 μονάδα σε σχέση με το προηγούμενο έτος που είχαν ανέλθει στα 7% περίπου.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι υπάρχει αρνητική σχέση ανάμεσα στην πορεία που ακολουθούν οι φορολογικοί συντελεστές και στην πορεία που ακολουθούν τα φορολογικά έσοδα, αφού έγινε αντιληπτό ότι όταν αυξάνεται το φορολογικό βάρος που προέρχεται από την αύξηση των συντελεστών της φορολογικής κλίμακας, τόσο η φορολογική εισπραξιμότητα μειώνεται, κάτι το οποίο συμβάλλει στην αύξηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής.

Οι ενδείξεις της φοροδιαφυγής που μπορεί να προκύψουν από τις διακυμάνσεις του ΦΠΑ, είναι αρκετά έντονες και στο συγκεκριμένο κομμάτι. Εδώ πρέπει κανείς να τονίσει ότι η Ελλάδα ανήκει στις χώρες του ΟΟΣΑ που έχουν τους μεγαλύτερους συντελεστές του ΦΠΑ. Αλλά καθώς έχει υψηλούς συντελεστές του ΦΠΑ, θα περίμενε κανείς να έχει και πολλά έσοδα από τις ανάλογες εισπράξεις του, κάτι που τελικά δεν ισχύει.

Η φοροδιαφυγή αναπόφευκτα επηρεάζει και την αύξηση του ελλείμματος του ΦΠΑ που συμβάλλει κατά πολύ στην έλλειψη αυτή. Πάνω σε αυτό και η μελέτη της Ευρωπαϊκής επιτροπής για το συγκεκριμένο θέμα, τονίζει ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν το έλλειμμα του ΦΠΑ, πέρα από την φορολογική συμμόρφωση των πολιτών και την

αναποτελεσματικότητα των κρατικών υπηρεσιών, είναι η συνεχόμενη φοροαποφυγή, οι καθυστερημένες επιστροφές των χρημάτων των φορολογούμενων που το κράτος τους οφείλει, αλλά λόγω γραφειοκρατίας υπάρχει αρκετή καθυστέρηση και τέλος ακόμα και τα στατιστικά σφάλματα που οδηγούν σε αυτήν την κατάσταση.

2.3: Πολυνομία αλλά και γραφειοκρατία

Η επόμενη αιτία που συμβάλλει στη αύξηση της φοροδιαφυγής, θεωρείται η πολυνομία, αλλά και η γραφειοκρατία που υπάρχουν σε έντονο βαθμό στις κρατικές υπηρεσίες. Παρά το ότι οι δυο έννοιες συνδέονται κατά πολύ μεταξύ τους, εντούτοις δεν ταυτίζονται. Η χώρα μας θεωρείται πρόσφορο παράδειγμα για την ανάλυση της επίδρασης των δυο εννοιών καθώς ανέκαθεν χαρακτηριζόταν από γραφειοκρατικές και παρόμοιες καταστάσεις που ταλάνιζαν κατά πολύ τον δημόσιο τομέα. Τα παραπάνω φαινόμενα επιδρούν τόσο στην αλλαγή της στάσης των πολιτών, όσο και των φορολογικών αρχών με αποτέλεσμα να αποτελούν τις σημαντικότερες αιτίες αύξησης της φοροδιαφυγής.

Στην Ελλάδα από το 2002 έως και το 2017 έχουν συνολικά ψηφιστεί πάνω από 37 φορολογικοί νόμοι και ρυθμίσεις, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε χρόνο ψηφίζονται περίπου δύο με τρία φορολογικά νομοσχέδια. Το 2010 δε, μέσα στην κρίση η τότε κυβέρνηση ψήφισε γύρω στα 6, πράγμα που σημαίνει ότι πέρα από τα αμιγώς φορολογικά νομοσχέδια, ο εν λόγω τομέας στην χώρα μας έχει έναν διάσπαρτο αριθμό φορολογικών ρυθμίσεων και διατάξεων που δημιουργεί ακόμα μεγαλύτερο όγκο πληροφορίας για κάθε ενδιαφερόμενο.

Οι πολίτες επομένως για να είναι ενημερωμένοι και να ανταποκρίνονται σωστά στις φορολογικές τους υποχρεώσεις πρέπει να γνωρίζουν όλες τις αλλαγές που γίνονται στο φορολογικό πλαίσιο. Ωστόσο η συχνότητα αλλά και το εύρος που πραγματοποιούνται αυτές οι αλλαγές τις περισσότερες φορές προκαλεί σύγχυση και δημιουργεί προβλήματα που καθιστά αδύνατη την γνώση τόσο διαφορετικών πληροφοριών και νόμων

Επίσης οι συνεχόμενες αλλαγές και τροποποιήσεις σε νόμους και ρυθμίσεις που επηρεάζουν άμεσα τους φορολογούμενους, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται ένα

κλίμα ανασφάλειας και αβεβαιότητας στην στάση των φορολογούμενων απέναντι στις κρατικές υπηρεσίες.

Η ανασφάλεια κατά κύριο λόγο προέρχεται από την πολυνομία, ενισχύει με την σειρά της τη φοροδιαφυγή και για αυτό οι φορολογούμενοι τις περισσότερες φορές δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις συνεχόμενες αλλαγές της φορολογίας. Από την άλλη πλευρά οι φορολογικές αρχές είναι υποχρεωμένες να κάνουν τους ελέγχους με βάση έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών, ρυθμίσεων, υποχρεώσεων και νόμων που καθιστά το έργο τους ιδιαίτερα δύσκολο και σχεδόν αδύνατο

Επίσης πέρα από τους νόμους που ψηφίζονται και αλλάζουν διαρκώς σημαντικό ρόλο για την αύξηση του φαινομένου της φοροδιαφυγής έχει και η πολυπλοκότητα της ελληνικής φορολογικής νομοθεσίας. Αυτό είναι εύκολα να γίνει αντιληπτό αν ληφθεί υπόψη του γεγονός ότι οι συνεχόμενες εγκύκλιοι που αλλάζουν με γοργούς ρυθμούς, συμπληρώσεις και τροποποιήσεις νόμων και εδαφίων που αναιρούν προηγούμενες ρυθμίσεις, ατελείωτες λίστες από περιπτώσεις σε περιπτώσεις, αλλά και ένα σωρό εξαιρέσεις που τις περισσότερες φορές είναι μεγαλύτερες από τον κανόνα, καθιστούν το φορολογικό σύστημα ένα δαιδαλώδες σύστημα που ενισχύει την φοροδιαφυγή στην χώρα μας

Κεφάλαιο 3: Μέθοδοι μέτρησης της φοροδιαφυγής και αντίστοιχες εκτιμήσεις

3.1: Τρόποι μέτρησης της φοροδιαφυγής

Με βάση την τρέχουσα βιβλιογραφία υπάρχει μία συμφωνία των μελετητών για το συγκεκριμένο φαινόμενο, καθώς όλοι συμφωνούν ότι η αναζήτηση των λύσεων, αλλά και των αιτιών που οδηγούν σε φοροδιαφυγή, είναι εξαιρετικά δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία. Τα παραπάνω συμπεράσματα είναι απόρροια του φαινομένου της έλλειψης των πληροφοριών που θεωρούνται αξιόπιστες, κάτι το οποίο ενισχύεται και από την φύση του ίδιου του φαινομένου.

Καθώς η φοροδιαφυγή θεωρείται παράνομη χωρίς να έχει κάποιο στοιχείο που θα μπορούσε να θεωρηθεί σύμμαχος της, είναι λογικό να σκεφτεί κανείς ότι υπάρχουν και αντίστοιχα κίνητρα που ενισχύουν την παραπάνω κατάσταση. Τα συγκεκριμένα

κίνητρα ενισχύονται ακόμα περισσότερο αν αναλογιστεί κανείς ότι η απόκρυψη εισοδήματος ή η απόκρυψη στοιχείων που θεωρούνται εισόδημα, μπορούν να αποφέρουν ολοένα και μεγαλύτερες διευκολύνσεις, από το αν τα εν λόγω εισοδήματα δηλώνονταν ακριβώς και με λεπτομέρεια.

Ο Alm (2012) αναφέρει μια ενδιαφέρουσα μελέτη όσο αφορά την μέτρηση της φοροδιαφυγής που ο ίδιος εκπόνησε και που παρουσιάζονται διάφορες μέθοδοι που είναι ήδη εφαρμοσμένες σε διάφορες περιπτώσεις και που στην ουσία κατηγοριοποιούνται οι παραδοσιακές μέθοδοι από τις μοντέρνες μεθόδους.

Στην ανάλυση των παραδοσιακών μεθόδων υπάρχει η διάκριση των άμεσων, έμμεσων προσεγγίσεων. Στην πρώτη κατηγορία η συγκεκριμένη μέθοδος μετράει την φοροδιαφυγή και αναφέρει ότι η συγκεκριμένη έννοια διεξάγεται μέσω πραγματικών ελέγχων που αναφέρονται στις φορολογικές δηλώσεις. Εδώ τον πρώτο λόγο τον έχουν οι ελεγκτικές υπηρεσίες που ελέγχουν το δηλωθέν με το πραγματικό εισόδημα του κάθε πολίτη.

Η επόμενη μέθοδος που μετρά την φοροδιαφυγή είναι αυτή που βασίζεται στα αποτελέσματα των ερευνών όπου τα άτομα που λαμβάνουν μέρος διερωτώνται ευθέως αν διαπράττουν ή όχι φοροδιαφυγή.

Η επομένη μέθοδος που αναφέρεται στην φοροδιαφυγή είναι η απόκλιση μεταξύ των πραγματικών αλλά και των δυνητικών εσόδων που προέρχονται από την φορολογία δηλαδή των εσόδων που έχουν εισπραχτεί και των εσόδων που θα έπρεπε να έχουν εισπραχτεί. Όσο αφορά τον έμμεσο τρόπο εκτίμησης του φαινομένου της φοροδιαφυγής πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει μία εκτίμηση από το ποσό συναλλαγής του χρήματος και της αντίστοιχης ρευστότητάς του

Υπάρχει ένα κενό που δημιουργείται ανάμεσα στο επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας και του επιπέδου των εθνικών λογαριασμών καθώς το κενό αυτό συμπληρώνει την έννοια της παραοικονομίας και διευρύνεται το μέγεθος της φοροδιαφυγής.

Ένας άλλος τρόπος προσέγγισης της ζήτησης για ρευστό χρήμα, υπολογίζεται από την συνάρτηση των τυπικών παραγόντων όπως παράγοντες που αναφέρονται στα επιτόκια

και στο εισόδημα. Τέλος σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι αρκετοί παράγοντες ωθούν τους καταναλωτές να διαπράττουν το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και όλων των αντίστοιχων δραστηριοτήτων που έχουν να κάνουν με αυτό.

Να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι οποιαδήποτε κίνηση παρατηρηθεί στην αναφερόμενη ζήτηση χρήματος που διαφέρει από τις προαναφερθείσες μεταβλητές αποδίδεται αφενός στην παραοικονομία και αφετέρου στο φαινόμενο της φοροδιαφυγής.

Ο έμμεσος τρόπος υπολογισμού του φαινομένου της φοροδιαφυγής έχει άμεση σχέση με την υπόθεση ότι υπάρχει μια σταθερή σχέση ανάμεσα σε ορισμένες εισροές, όπως λόγω χάρη ο ηλεκτρισμός που στην περίπτωση αυτή υπολογίζεται βάση της εκτίμησης που υπάρχει ανάμεσα στις δραστηριότητες της πραγματικής οικονομίας και στις αντίστοιχες δραστηριότητες που πραγματικά δηλώνονται. Εδώ η φοροδιαφυγή υπολογίζεται ανάμεσα στο κενό που υπάρχει της εκτίμησης της προβλεπόμενης εκροής και της πραγματικής εκροής που γίνεται

Παρατηρούμε δηλαδή ότι οι προβλεπόμενες εκτιμήσεις που γίνονται απέχουν από τις πραγματικές, καθώς αδυνατούν να εντοπιστούν λάθη και παραλείψεις που υπάρχουν στο συγκεκριμένο σύστημα. Αυτό συμβαίνει καθώς οι εκτιμώμενες μεθόδους μέτρησης της φοροδιαφυγής λαμβάνουν υπόψη έναν δείκτη που αποτυπώνει τα φαινόμενα που εύκολα οδηγούν στην παραοικονομία το σύνολό της. Οι συντελεστές παραγωγής που μελετώνται είναι οι συντελεστές παραγωγής, οι συντελεστές της εργασίας και οι συντελεστές του χρήματος. Για αυτό και τα αποτελέσματα της μέτρησης των παραπάνω αγορών εμφανίζονται σε περισσότερες από μία αγορές διογκώνοντας το συγκεκριμένο φαινόμενο

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το παραπάνω φαινόμενο δηλαδή της πολλαπλής μέτρησης υπάρχει η γενικότερη παραδοχή πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η πρότυπη προσέγγιση του όλου πράγματος. Καθώς επομένως υπάρχει η πρότυπη προσέγγιση του όλου πράγματος δημιουργείται ένα μοντέλο το οποίο περιλαμβάνει όχι μόνο τις πολλαπλές αιτίες οι οποίες είναι φανερό ότι επιδρούν στην παραοικονομία, αλλά και περιλαμβάνει και τις πολλαπλές αντιδράσεις που θα φέρει η παραοικονομία στο σύνολο της. Η προσέγγιση αυτή στηρίζεται στη στατιστική θεωρία των μη παρατηρήσιμων μεταβλητών, η οποία λαμβάνει υπόψη ποικίλες αιτίες και ποικίλους δείκτες της μέτρησης του φαινομένου.

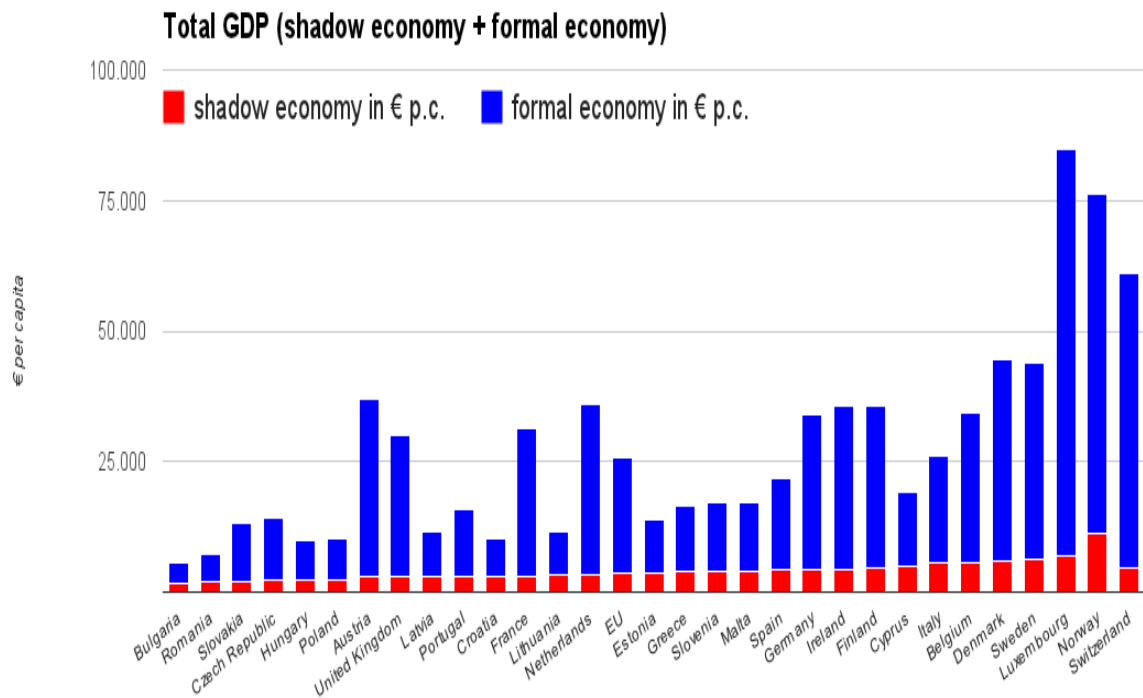
Το συγκεκριμένο μοντέλο που μετράει τα αποτελέσματα της φοροδιαφυγής ονομάζεται “DYMIMIC” (Dynamic Multiple Indicator-Multiple Causes) και αξιοποιεί την αντίστοιχη θεωρία που υπάρχει ενώ αποτελείται από δυο σημαντικά μέρη: το πρώτο είναι το μοντέλο μέτρησης που αναφέρεται τις μεταβλητές που προέρχονται από τους αντίστοιχους δείκτες και διευκρινίζει τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στις μη παρατηρήσιμες μεταβλητές, ενώ το δεύτερο αναφέρεται στις παρατηρήσιμες μεταβλητές και στην σύνδεσή τους με τους αντίστοιχους δείκτες

Οι τελευταίες προσπάθειες μέτρησης της φοροδιαφυγής στηρίζονται σε μία ποικιλία καινοτόμων μετρήσεων που χαρακτηρίζονται ως μοντέρνες και κυρίως στηρίζονται στις έμμεσες μεθόδους μετρήσεων της φοροδιαφυγής. Υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που τις αξιοποιούν όπως είναι τα παρακάτω:

- 1) Ορισμένοι μελετητές χρησιμοποιούν στην προσπάθειά τους να μετρήσουν την φοροδιαφυγή το δηλωθέν εισόδημα του βρίσκουν από επίσημα στοιχεία κυβερνητικών οργανισμών. Τα επεξεργάζονται με βάση μαθηματικά μοντέλα και διεξάγουν τα συμπεράσματά τους. Λαμβάνεται υπόψη και το ότι το συνολικό εισόδημα που έχει δηλωθεί έχει απόκλιση από το πραγματικό εισόδημα που θα έπρεπε να είχε δηλωθεί
- 2) Άλλοι μελετητές χρησιμοποιούν πολλές διαφορετικές μετρήσεις που απορρέουν από την διαφορά μεταξύ της καταναλωτικής δαπάνης και των εκπτώσεων του αντίστοιχου φόρου
- 3) Άλλοι μελετητές χρησιμοποιούν την φωτοβολία μία μέθοδος που πραγματοποιείται όταν μετριέται το διάστημα της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας με το εισόδημα που αναφέρεται σε επίσημους λογαριασμούς του κράτους. Η διαφορά που προκύπτει χαρακτηρίζεται ως διαφορά της φοροδιαφυγής
- 4) Τέλος κάποιοι μελετητές συνέλλεξαν από μόνοι τους στοιχεία από πρωτογενείς πηγές αρχείων και με βάση μαθηματικά μοντέλα μπόρεσαν και ερμήνευσαν το συγκεκριμένο φαινόμενο σε συγκεκριμένες εκδηλώσεις προϊόντων πχ τα πεταμένα κουτιά από τσιγάρα που φανερώνει ένα ποσό της φοροδιαφυγής από τον φόρο που δεν αποδόθηκε στις κυβερνητικές αρχές

3.2: Μελέτες εκτίμησης του μεγέθους της φοροδιαφυγής

3.2.1: Η φοροδιαφυγή σε παγκόσμια κλίμακα

Πηγή: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/Total_GDP_2013.png

	Γερμανία	Φινλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Πολωνία	Ελλάδα		Πηγή:
Αυτοαπασχολούμενοι (% του συνόλου)	10,3%	12,1%	16,1%	30,1%	21,2%	33,8%		2013 AMECO
Εργαζόμενοι σε μικρές επιχειρήσεις (0-9 εργαζομένων) ως % του συνόλου	19,0%	24,5%	42,3%	22,5%	36,4%	58,6%		2012 Eurostat
Υστέρηση είσπραξης ΦΠΑ (VAT Gap)	10,6%	2,9%	8,7%	42,9%	25,3%	33,4%		2012 Eurostat
Ανώτερος συντελεστής ΦΠΑ	19,0%	24,0%	23,0%	24,0%	23,0%	23,0%		2015 European Commission
Τελικός φορολογικός συντελεστής στην κατανάλωση	19,8%	26,4%	18,1%	20,9%	19,3%	16,2%		2012 Eurostat
Τελικός φορολογικός συντελεστής στην εργασία	37,8%	40,1%	25,4%	30,4%	33,9%	38,0%		2012 Eurostat
Συνολικά φορολογικά έσοδα (% ΑΕΠ)	39,1%	44,1%	32,4%	28,3%	32,5%	33,7%		2012 Eurostat
Ηλεκτρονικές συναλλαγές κατά κεφαλήν	242,8	450,8	176,0	19,0	86,1	18,1		2013 ECB
ΑΕΠ κατά κεφαλήν (ευρώ)	32.600	35.500	15.600	6.600	9.900	17.400		2012 Eurostat
Παραοικονομία ως ποσοστό του ΑΕΠ	12,2%	12,9%	18,7%	28,1%	23,5%	23,3%		2014 Schneider
Αθλήτη εργασία (ως ποσοστό συνόλου του εργατικού δυναμικού)	11,9%	11,2%	22,4%	11,8%	21,6%	46,7%		2011 World Bank
Αποτελεσματικότητα Δημόσιων Υπηρεσιών - Κυβέρνησης ¹	1,52	2,17	1,23	-0,07	0,71	0,45		2013 World Bank
Δείκτης Διαφθοράς ²	1,78	2,19	0,91	-0,19	0,55	-0,11		2013 World Bank

Αναφερθήκαμε και παραπάνω ότι η μέτρηση της φοροδιαφυγής είναι ένα στοιχείο που δεν μπορεί να αποδοθεί με εύκολο και κατανοητό τρόπο, εξαιτίας της συγκεκριμένης ιδιότητας του φαινομένου. Οι μελετητές είναι σε θέση να επιλέγουν κάθε φορά έναν διαφορετικό τρόπο μέτρησης της φοροδιαφυγής και με τον τρόπο αυτό υπάρχει ένα μέτρο σύγκρισης και διεξαγωγής αποτελεσμάτων. Το σημαντικό στοιχείο είναι ότι όσο περισσότερο το φαινόμενο διαφεύγει από τους επιστήμονες και τις επίσημες αρχές, τόσο περισσότερο ορισμένοι θα το εκμεταλλεύονται προς όφελός τους. Κοινή διαπίστωση είναι το γεγονός ότι το εν λόγω φαινόμενο, αποτελεί ιδιαίτερα δύσκολο έργο των αντίστοιχων κυβερνήσεων καθώς δημιουργούνται πολλά και ποικίλα προβλήματα σε όλους τομείς της οικονομίας, όχι μόνο της ελληνικής, αλλά και όπου αλλού παρατηρείται.

Αυτό είναι εύλογο να το κατανοήσει κανείς, την παγκοσμιοποίηση του συγκεκριμένου φαινομένου, καθώς δεν αποτελεί μόνο ελληνικό πρόβλημα. Οι Schneider & Buehn (2016) στο άρθρο που δημοσιεύσανε και περιλαμβάνανε στοιχεία από 38 χώρες για ένα μακρύ χρονικό διάστημα από 1999-2010 τόνισαν την παραπάνω αντίληψη, ότι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής δεν είναι μόνο ελληνικό, αλλά παγκόσμιο. Εδώ οι ερευνητές χρησιμοποίησαν εκτιμήσεις από μεγέθη της παραοικονομίας με βάση αντίστοιχους δείκτες ώστε να λάβουν τελικά αποτελέσματα για το μέγεθος και την σπουδαιότητα του εν λόγω φαινομένου.

Ο κύριος στόχος της εργασίας τους ήταν ότι εστίασαν στην παρακολούθηση του φαινομένου διαχρονικά αναλύοντας δείκτες και παραμέτρους και διεξήγαγαν τα αντίστοιχα συμπεράσματα τους που δεν είναι τίποτε άλλο από την σπουδαιότητα του φαινομένου σε παγκόσμια κλίμακα. Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής τέλος με βάση τους παραπάνω μελετητές αποτελεί την κινητήριο δύναμη ανάπτυξης της παραοικονομίας στο σύνολο της (Schneider & Buehn (2016)

3.2.2: Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα

Συνολικό Δηλωθέν Εισόδημα ανά Κλίμακα και Επαγγελματική Κατηγορία (Φορολογικό Έτος 2014)

Κλιμάκιο Εισοδήματος (€)	Συνολικός Αριθμ. Φορολογουμένων (Εκατ.)	% του Συνόλου Φορολογουμένων	Συνολικό Δηλωθέν Εισόδημα (Δισ. €)	% του Συνόλου Εισοδημάτων	Συνολικός Φόρος (Δισ. €)	% του Συνολικού Φόρου
(0 - 12.000]	5.06	68.9%	22.97	31.1%	0.89	11.1%
(12.000 - 42.000]	2.16	29.5%	41.12	55.6%	4.79	59.5%
> 42.000	0.12	1.6%	9.84	13.3%	2.7	29.5%
Σύνολο	7.34	100.0%	73.93	100.0%	8.6	100.0%

Κλίμακα Εισοδήματος (€)	Μισθωτοί & Συνταξιούχοι		Ελεύθεροι Επαγγελματίες		Λοιποί	
	% του Συνόλου Αριθμού Φορολογουμένων	% του Συνόλου Εισοδημάτων	% του Συνόλου Αριθμού Φορολογουμένων	% του Συνόλου Εισοδημάτων	% του Συνόλου Αριθμού Φορολογουμένων	% του Συνόλου Εισοδημάτων
(0 - 12.000]	65.0%	35.8%	78.1%	25.8%	98.2%	58.3%
(12.000 - 42.000]	34.1%	58.3%	17.5%	39.4%	1.6%	21.3%
> 42.000	0.8%	5.9%	4.4%	34.8%	0.2%	20.4%
Σύνολο	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Πηγή: https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

(τα στοιχεία είναι για το έτος 2014, καθώς για τα επόμενα χρόνια υπήρχαν ελλείψεις σε αντίστοιχες δημοσιεύσεις)

Όσο αφορά την πατρίδα μας πρέπει να τονιστεί ότι δεν υπάρχουν πρόσφατες δημοσιεύσεις αναφορικά με το συγκεκριμένο θέμα. Αλλά εστιάζοντας στην ελληνική πραγματικότητα θα τονίσουμε κάποια στοιχεία που απορρέουν από τις διαθέσιμες έρευνες που υπάρχουν και που ήταν εφικτό να της αναζητήσουμε.

3.2.2.1:Μελέτη για τη μέτρηση της Φοροδιαφυγής

Μελέτη φοροδιαφυγής Νο 1:

Μια από τις πιο πρόσφατες μελέτες, δημοσιευμένη το 2010, ανήκει στους Μάνο Ματσαγάνη και Μαρία Φλεβοτόμου και έχει τίτλο «*Distributional implications of tax evasion in Greece*».

Για την συγκεκριμένη έρευνα πρέπει να τονιστεί ότι είναι ιδιαίτερη και ξεχωριστή καθώς εστιάζεται κυρίως σε μακροοικονομικά μεγέθη. Αυτή είναι και η ιδιαιτερότητά της αφού οι μελετητές χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο τυχαίο δείγμα από φορολογικές δηλώσεις που δεν είχαν ελέγξει διεξήγαγαν τα αντίστοιχα συμπεράσματά τους. Η πρόσβαση έγινε από την εισοδό τους στο υπουργείο οικονομικών λαμβάνοντας την αντίστοιχη άδεια, προκειμένου να εκπονήσουν την ερεύνα τους.

Το συγκεκριμένο δείγμα που έλαβαν υπόψη τους, περιλαμβάνει δημογραφικά δεδομένα και άλλα εισοδήματα τα οποία αποκτήθηκαν στο τρέχον έτος της μελέτης τους. Το άλλο δείγμα της μελέτης τους περιλαμβάνει πληροφορίες από την Ελληνική Στατιστική Αρχή για το έτος 2004-2005 και αναφέρεται σε δεδομένα και προσωπικά εισοδήματα για περίπου 6500 νοικοκυριά σε όλη την επικράτεια

Οι εν λόγω συγγραφείς υπέθεσαν ότι οι φορολογούμενοι που δεν δηλώνουν όλα τους τα εισοδήματα, είναι πρόθυμοι να αποκαλύψουν την αλήθεια ανώνυμα χωρίς φυσικά να υπάρχει κάποια κύρωση ή περιορισμός ή ακόμα και προβλήματα, αποκαλύπτοντας της συγκεκριμένες πληροφορίες που τους ζητούσαν να αναφέρουν. Με βάση αυτές τις υποθέσεις έγινε σύγκριση των δεδομένων από τις φορολογικές δηλώσεις, σε συνάρτηση με τον οικογενειακό τους προϋπολογισμό.

Οι μελετητές αφού ανέλυσαν όλα τα διαθέσιμα στοιχεία κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα 10% υποδήλωσης των αντίστοιχων εισοδημάτων, τα οποία οδηγεί σε ένα αρκετά ισχυρό ποσοστό της φοροδιαφυγής της τάξης του 25-26%. Επίσης παρατηρήθηκε ότι η τάση για απόκρυψη εισοδημάτων είναι μεγαλύτερη στους αυτοαπασχολούμενους ή στους ανθρώπους που ασχολούνται με προϊόντα καλλιέργειας της γης, όπως λόγω χάρη των αγροτών και λιγότερο σε μισθωτούς και συνταξιούχους

Τέλος κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι όσο περισσότερα μέλη υπάρχουν στην οικογένεια, τόσο περισσότερο απόκρυψη των εισοδημάτων υπάρχει από τους φορολογούμενους. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα με τους άγαμους, οι οποίοι σε μηδενικό σχεδόν ποσοστό, υποκρύπτουν τα εισοδήματά τους σε αντιστοιχία με τους παντρεμένους που το ποσοστό αυτό μεγαλώνει πάρα πολύ. Οι ερευνητές δικαιολόγησαν το παραπάνω συμπέρασμα, καθώς οι οικογενειακές υποχρεώσεις των ανθρώπων με πολλά μέλη, είναι αρκετά περισσότερες από αυτές των άγαμων. Επομένως είναι ένα εύλογο συμπέρασμα ότι συμβαίνει το παραπάνω φαινόμενο απόκρυψης των εισοδημάτων και αύξηση της φοροδιαφυγής

Μελέτη φοροδιαφυγής Νο 2:

Την ίδια χρονική περίοδο δημοσιεύτηκε παρόμοια έρευνα από τους Παύλου Μυλωνά, Νικόλαου Μαγγίνα και Ευαγγελίας Πατέλη με τίτλο «*What are the margins for increasing PIT revenue in the Greek economy?*». Οι εν λόγω συγγραφείς ασχολήθηκαν με την φοροδιαφυγή στο σύνολο της και αναφερθήκαν ότι αποτελεί το πιο αδύνατο σημείο όλων των φορολογικών εσόδων. Χρησιμοποιώντας στοιχεία από όλους τους λογαριασμούς, αλλά και στοιχεία από τις φορολογικές δηλώσεις των αντίστοιχων φυσικών προσώπων τα σύγκριναν μεταξύ τους με συμπληρωματικές μεθόδους

Η σύγκριση αυτή πραγματοποιήθηκε με τα συγκεκριμένα στοιχεία που τονίζονται παρακάτω:

Πρώτον, έγινε σύγκριση όλων των φορολογικών συντελεστών που υπάρχουν στην Ευρωζώνη με αυτούς που υπάρχουν στην χώρα μας. Η σύγκριση αυτή πραγματοποιήθηκε από δεδομένα των εθνικών λογαριασμών, ώστε να γίνει η εκτίμηση της συγκεκριμένης φορολογικής βάσης.

Δεύτερον, έγινε σύγκριση των οικογενειακών επιδομάτων που προκύπτουν από τους Εθνικούς λογαριασμούς με τα αντίστοιχα δηλωθέντα ποσά στις φορολογικές δηλώσεις που κατατέθηκαν.

Τρίτον, έγινε σύγκριση των εισοδημάτων που προέρχονται από μισθωτές και μη μισθωτές υπηρεσίες όπως αυτοί προκύπτουν από τους Εθνικούς λογαριασμούς και των αντίστοιχων φορολογικών αρχών.

Οι περιορισμοί της έρευνας άγονται στο ότι οι μελετητές δεν έλαβαν υπόψη τους το ποσοστό της παραοικονομίας και θεώρησαν ότι οι φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή είναι μια έννοια ενιαία και αδιαίρετη. Εδώ δεν το σύνολο των εισοδημάτων που δεν δηλώθηκαν χαρακτηρίζεται ως ο δείκτης που δεν έχει ληφθεί υπόψη.

Το πιο σημαντικό συμπέρασμα της παραπάνω έρευνας των Μυλωνά, Μαγγίνα και Πατέλη θεωρείται το γεγονός της ύπαρξης ενός αρκετά μεγάλου αριθμού των αυτοαπασχολούμενων αλλά και των μικρών επιχειρήσεων καθώς φαίνεται ότι υποκρύπτουν στοιχεία ως τη κυριότερη αιτία της φοροδιαφυγής.

Μελέτη φοροδιαφυγής Νο 3:

Μια παρόμοια έρευνα είναι αυτή των Λεβέντη Χρύσα, Ματσαγγάνη Μάνο και Φλεβοτόμου Μαρία. Η μελέτη που δημοσιεύτηκε το 2013 με τίτλο «*Distributional implications of tax evasion and the crisis in Greece*» και παρουσιάζει ως κύριο στόχο της την εκτίμηση που αποκόμισαν οι μελετητές όσο αφορά την γεωγραφική κατανομή του συγκεκριμένου φαινομένου στην χώρα μας αλλά και στοιχεία που αφορούν το 2009.

Παρά το γεγονός ότι η μεθοδολογία τους στηρίζεται σε έρευνες που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί, οι συγκεκριμένοι συγγραφείς χρησιμοποίησαν μία ιδιαίτερη μέθοδο δική τους που αναλύεται ως εξής: συνδύασαν τα μοντέλα που υπήρχαν από την πλευρά της μελέτης της φορολογικής συμμόρφωσης με την αντίστοιχη κατανομή του πληθυσμού για μια χρονική περίοδο και με βάση τα δεδομένα του γενικότερου δείγματος που υπήρχαν

Για να λειτουργήσει όμως το εν λόγω εγχείρημα οι συγγραφείς χρησιμοποίησαν αρκετά μεγάλο όγκο δεδομένων και στοιχείων που υπήρχαν καθώς η εμπειρία και η προσοχή για ένα τέτοιο εγχείρημα ήταν δεδομένη. Οι μελετητές προκειμένου να διεξάγουν τα αντίστοιχα αποτελέσματα που έπρεπε, χρησιμοποίησαν εναλλακτικές μεθόδους μέτρησης της φοροδιαφυγής, συγκεκριμένα τέσσερις διαφορετικές ώστε αφενός τα

αποτελέσματα να είναι όσο το δυνατόν πιο έγκυρα και αφετέρου οι μέθοδοι που χρησιμοποιήσαν να μπορέσουν να στηρίξουν τεχνικά ένα τέτοιο εγχείρημα

Οι παρακάτω κατηγορίες που ακολουθήθηκαν προκειμένου να διεξαχθούν τα αντίστοιχα συμπεράσματα είναι τα εξής:

- Δεδομένα του φορολογικού ελέγχου
- Έρευνες εισοδήματος
- Αποκλίσεις στα οικονομικά στοιχεία
- Δεδομένα που έχουν άμεση σχέση με την καταναλωτική δαπάνη

Προκειμένου λοιπόν να εκπονηθούν συμπεράσματα της αντίστοιχης έρευνας έλαβαν υπόψη τους τα εξής: χρειαζόνταν πρόσβαση σε ατομικά ή και σε συλλογικά στοιχεία ώστε να υπολογίσουν με ακρίβεια την έκταση της φοροδιαφυγής συγκρίνοντας δυο ανεξάρτητες μεταβλητές. Αυτά για τις τρεις πρώτες κατηγορίες που αναφέρθηκαν παραπάνω. Για την τέταρτη δηλαδή για την μέτρηση της καταναλωτικής δαπάνης λήφθηκε υπόψη το ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο πραγματικό από το δηλωθέν εισόδημα των φορολογούμενων.

Χρησιμοποιήθηκαν όμως και άλλοι δείκτες προκειμένου να ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη εργασία με σωστό και επιστημονικό τρόπο, όπως το ότι υπήρχε η μέτρηση της φοροδιαφυγής και η μέτρηση της παραοικονομίας. Παρά το ότι τα δυο αυτά φαινόμενα δεν είναι το ίδιο, εντούτοις συνδέονται στενά μεταξύ τους, προκειμένου να αποτελέσουν το σημαντικότερο κεφάλαιο της παραοικονομίας

Οι ερευνητές επομένως χρειαζόταν να έχουν πρόσβαση σε δυο σημαντικούς τομείς δεδομένων: από την μία πλευρά είχαν ένα μεγάλο δείγμα από panel data το οποίο αφορούσε κυρίως μη ελεγχόμενες φορολογικές δηλώσεις των ετών 2006- έως και το 2010, και φυσικά έγινε παραχώρηση του υπουργείου οικονομικών σε ανώνυμη μορφή προς τους μελετητές, προκειμένου να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία καθώς έγινε σύγκριση των δεδομένων από έρευνες εισοδημάτων με το δείγμα των φορολογικών δηλώσεων που έχουν κατατεθεί με τον όρο όμως ότι οι φορολογούμενοι αποκρύπτουν μέρος από το εισόδημα τους από τις φορολογικές αρχές.

Το πιο σημαντικό πόρισμα της συγκεκριμένης έρευνας θεωρείται το ότι παρουσιάστηκε η τελική εκτίμηση του επιπέδου της φοροδιαφυγής στην χώρα μας. Με βάση τους συγκεκριμένους μελετητές βρέθηκε ότι το ποσοστό απόκρυψης των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων ανέρχεται περίπου στο 30%, το οποίο θεωρείται ένα πολύ μεγάλο ποσοστό σε σχέση με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο, αλλά και σε σχέση με το ΑΕΠ που αποτελεί περίπου το 2% του συνολικού ποσοστού του. Με άλλο λόγια το 2% του συνόλου του ΑΕΠ αποτελεί φοροδιαφυγή

Ένα εξίσου σημαντικό συμπέρασμα είναι και το ότι οι ερευνητές κατέληξαν στο ότι η φοροδιαφυγή είναι σημαντικά σε υψηλότερη θέση όταν πρόκειται για εισοδήματα από απασχολούμενων σε σχέση με τους μισθωτούς. Αυτό το είχαμε παρατηρήσει και στην προηγούμενη έρευνα που αναπτύξαμε. Τέλος οι συγκεκριμένοι μελετητές έδειξαν ότι η φοροδιαφυγή αυξάνει την ανισότητα των εισοδηματικών κριτηρίων στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα μειώνει κατά πολύ την προοδευτικότητα του συστήματος της φορολογίας

Τέλος μειώνονται αισθητά και τα έσοδα του κράτους που προσδόκα να κερδίσει από το συγκεκριμένο σύστημα του φορολογικού μηχανισμού που χρησιμοποιεί.

Μελέτη φοροδιαφυγής Νο 4:

Η συγκεκριμένη μελέτη που θα παρουσιάσουμε ανήκει σε τρεις επιστήμονες τους Νικόλαο Αρταβάνη, τον Adair Morse και την Μαργαρίτα Τσουτσούρα, ενώ με τίτλο «*Measuring Income Tax Evasion using Bank Credit: Evidence from Greece*», και η εν λόγω έρευνα δημοσιεύτηκε το 2015.

Η συγκεκριμένη έρευνα στηρίχθηκε στο γεγονός ότι υπάρχει διαπίστωση του επίσημου οικονομικού τομέα ο οποίος προσαρμόζεται στην λογική ότι τα εισοδήματα που αναφέρονται από τους φορολογούμενους ότι έχουν ληφθεί θεωρούνται και ανεπίσημα,

καθώς οι τράπεζες λαμβάνουν αποφάσεις που είναι άμεσα συνυφασμένες με το ποσό που μπορούν να χορηγήσουν στους καταναλωτές τους.

Αυτή η διαπίστωση του γεγονότος ότι οι τράπεζες θεωρούν ότι οι καταναλωτές έχουν πολύ περισσότερα εισοδήματα από αυτά που δηλώνουν τελικά είναι μια σωστή πρόβλεψη, καθώς περίπου το μεγαλύτερο ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων ξοδεύει 70 % του συνολικού εισοδήματος του προκειμένου να αποπληρώνει χρέη και δάνεια που έχει πάρει.

Οι ερευνητές έχουν χρησιμοποιήσει στην έρευνά τους διάφορα δεδομένα και λεπτομέρειες που έχουν λάβει υπόψη τους καθώς έδωσαν ιδιαίτερη σημασία σε στοιχεία από ελληνική τράπεζα αναφορικά με αιτήσεις αλλά και τις αντίστοιχες αποδόσεις των πιστώσεων που λαμβάνουν τα νοικοκυριά με την μορφή των μακροπρόθεσμων δάνειων και υποθηκών.

Επίσης χρησιμοποιήθηκαν και στοιχεία υπεραναλήψεων που έγιναν την περίοδο 2003-2009. Πιο αναλυτικά τα αντίστοιχα δεδομένα που έχουν καταγραφεί, έχουν πληροφορίες που αφορούν την διάρκεια τη αίτησης του δανείου, όπως τα δημογραφικά του χαρακτηριστικά, τα δεδομένα που αφορούν την πιστοληπτική του ικανότητα αλλά και την γενικότερη αξιοπιστία που μπορεί να έχει ως πελάτης της τράπεζας που απευθύνεται.

Η κύρια εξαρτημένη μεταβλητή της έρευνα είναι η πιστοληπτική ικανότητα του πελάτη που ορίζεται ως το σύνολο της παρούσας αίτησης σε συνάρτηση με όλο το προηγούμενο χρέος που έχει σε διάφορες εκκρεμότητες από παρεμφερής πηγές η από άλλους οργανισμούς. Με τον τρόπο αυτό οι τράπεζες μπορούν και συλλέγουν διάφορα δεδομένα ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δανείου, αλλά και τα χαρακτηριστικά του αιτούντος. Όλες οι παραπάνω πληροφορίες σκοπό έχουν να βοηθήσουν τον πελάτη να πάρει το δάνειο που επιθυμεί από την μία πλευρά, αλλά και να ενισχύσουν την πιστοληπτική του ικανότητα από την άλλη, προκειμένου να ενισχυθεί το οικονομικό του προφίλ που έχει στους τραπεζικούς φορείς

Με βάση όλα τα παραπάνω κρίνεται θετική όχι η απόρριψη ή η αποδοχή του συγκεκριμένου αιτήματος.

Επίσης το τμήμα εσόδων που είναι στις φορολογικές αρχές της χώρας μπορεί και παρέχει αντίστοιχες πληροφορίες στους μελετητές σχετικά με το δηλωθέν εισόδημα και

τον αριθμό των νοικοκυριών που είναι διαθέσιμα να συμβάλλουν στην συγκεκριμένη έρευνα

Σύμφωνα με τις αναλύσεις των ερευνητών της παρούσας έρευνας στο χρονικό διάστημα 2006 μέχρι το 2009, το συνολικό εισόδημα των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται ως αυτοαπασχολούμενοι αναφέρθηκε ως 1,75 φορές έως και 1,84 φορές το δηλωθέν εισόδημα κάτι το οποίο δείχνει και τον βαθμό της φοροδιαφυγής στην χώρας μας, που αγγίζει το ποσοστό της τάξης του 43 έως και 45 % περίπου δηλαδή 25 δις ευρώ.

Με βάση επομένως το παραπάνω ζήτημα για το έτος 2009 το εισόδημα που δηλώθηκε από τους αυτοαπασχολούμενους ανήλθε στο ποσό των 36 περίπου δις ευρώ, κάτι το οποίο με βάση τον συντελεστή της φοροδιαφυγής που αναλύουμε έχουν υπολογιστεί επακριβώς το μη δηλωθέν εισόδημα, κάτι που ανέρχεται στο ποσό των 28 περίπου δις ευρώ. Αφού εμφανίστηκε συντελεστής φόρου 40% στο εισόδημα που δεν δηλώθηκε, τότε υπολογίσανε ότι τα μη εισπραχθέντα έσοδα του κράτους ανέρχονται στο ποσό των 11 δις ευρώ.

Το ποσό αυτό είναι ιδιαίτερα αυξημένο αν σκεφτεί κανείς ότι με βάση τα στοιχεία της Euro stat το έλλειμμα τη Ελλάδας ανέρχεται σε ποσοστό περίπου στο 30-35% του μη δηλωθέντος εισοδήματος ,

Αξίζει κανείς να αναφέρει ότι η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα είναι ένα φαινόμενο που δεν έχει να κάνει με το αν οι περιοχές που βρίσκει πρόσφορο έδαφος είναι αστικές ή αγροτικές όπως πίστευαν παλαιότερα. Τα δημογραφικά στοιχεία των καταναλωτών που θεωρούνται φοροφυγάδες δεν ισχύουν όπως ίσχυαν παλαιότερα

Να σημειωθεί δε ότι, η έρευνα παρουσιάζει στοιχεία ανά επαγγελματικό κλάδο που αυτό σημαίνει ότι ορισμένα επαγγέλματα έχουν ιδιαίτερες τάσεις να αποκρύπτουν στοιχεία που αναφέρονται στην ιδιαιτερότητα του επαγγέλματος τους. Ένα σημαντικό παράδειγμα είναι οι δικηγόροι, οι ιατροί, οι εκπαιδευτικοί, ενώ αξιοσημείωτο θεωρείται το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις που έχουν να κάνουν με την εστίαση και γενικότερα την παροχή ανάλογων υπηρεσιών, παρουσιάζουν ποσοστό φοροδιαφυγής περίπου στο 45% , το οποίο είναι ιδιαίτερα αυξημένο και επικίνδυνο.

Οι μελετητές αναφέρανε ένα σπουδαίο λόγο που συμβαίνει το παραπάνω φαινόμενο της φοροδιαφυγής όσο αφορά τα συγκεκριμένα επαγγέλματα: ότι αποτελούν την πλειοψηφία του ελληνικού κοινοβουλίου, προστατεύονται από ισχυρά σωματεία και

είναι σχεδόν απίθανο να μπορέσει κανείς να διαταράξει τις παραπάνω σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί και έχουν ισχυροποιηθεί δεκαετίες πριν.

Κεφάλαιο 4 : Η φοροδιαφυγή ως αδίκημα του ποινικού κώδικα

4.1: ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου της φοροδιαφυγής

Υπάρχει μία κοινή παραδοχή ότι η αντιμετώπιση των φορολογούμενων απέναντι στις αρχές του κράτους που χαρακτηρίζεται από έντονη παραβατικότητα και αποτελεί μία από τις αιτίες που μειώνεται η αντίστοιχη περιουσία του. Η μείωση αυτή έγκειται από το γεγονός ότι υπάρχει μία συνεχόμενη ματαίωση ή ακόμα και καθυστέρηση στην αύξηση της κρατικής περιουσίας λόγω πολλών παραγόντων όπως απώλειας η και καθυστερημένων εισπράξεων των αντίστοιχων φόρων ου αναλογούν στον κάθε φορολογούμενο κι που ουσιαστικά μειώνεται το ποσοστό του αντίστοιχου κρατικού προϋπολογισμού

Το παραπάνω συμπέρασμα θεωρείται ως η σημαντικότερη αιτία της φοροδιαφυγής καθώς το αγαθό που αποχτιέται είναι μία πράξη παράνομη που δεν αποδίδεται σε αντίστοιχη κρατική περιουσία. Στην συγκεκριμένη περίπτωση σε χρηματικά διαθέσιμα που χρειάζονται για την εύρυθμη λειτουργία όλου του κρατικού μηχανισμού. Η σπουδαιότητα της προστασίας της κρατικής παρουσίας αναφορικά με τα παραπάνω, είναι εύλογα κατανοητή, καθώς ο νομοθέτης την αναδεικνύει ως σταθερά προστατευόμενο είδος και την προστατεύει ανάλογα και ανεξάρτητα από την προφύλαξη άλλων φορέων του κράτους εξίσου σημαντικών.

Επομένως κρίνεται ιδιαίτερα σοβαρό το γεγονός ότι η ανάγκη της καταστολής της φοροδιαφυγής με οποιονδήποτε τρόπο και αν αυτή πραγματοποιηθεί, θεωρείται σπουδαίο και επίκαιρο φαινόμενο. Πιο συγκεκριμένα η αποφυγή της καθυστέρησης των οφειλών προς το δημόσιο και τους άλλους κρατικούς φορείς, έχει επιζήμιες επιπτώσεις σε αντίστοιχους τομείς. Καθώς το κοινωνικό κράτος που θεωρείται και σύγχρονο, αφού εκφράζει κανόνες και συστατικά φορολογικού περιεχομένου πρέπει να διεξάγει αντίστοιχες ενέργειες, ώστε να εισπράξει τα έσοδα που του αναλογούν και που χωρίς αυτά δεν θα μπορέσει να επιβιώσει.

Επίσης το φαινόμενο της φοροδιαφυγής θεωρείται ως ανασταλτικός παράγοντας για τον ανταγωνισμό και την ορθή ανάπτυξη της οικονομίας, αφού φαίνεται ότι μόνο οι συνεπείς πολίτες που καλύπτουν όλες τις υποχρεώσεις τους με σωστό τρόπο είναι τα θύματα του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Οι τελευταίοι επωμίζονται το βάρος της πληρωμής των φόρων στο δημόσιο, εν αντιθέσει με τους πολίτες που αδιαφορούν και μένουν απαθείς προς την πληρωμή κάθε φορολογικής τους υποχρέωσης. Αποτέλεσμα της παραπάνω κατάστασης είναι το γεγονός ότι υπάρχει τελικά φορολογική ανισότητα και οι οποιεσδήποτε προσπάθειες αλληλεγγύης και αν γίνουν τις περισσότερες φορές θα πέσουν στο κενό.

Όσο περισσότερο ενδεδειγμένη αναζήτηση κάνει κανείς στην συγκεκριμένη κοινωνία που ζει και αναπτύσσεται, τόσο μπορεί να εντοπίσει και τα αντίστοιχα φαινόμενα των αιτιών της φοροδιαφυγής, αλλά και να εντοπίσει και διάφορες εκδηλώσεις του συγκεκριμένου φαινομένου. Το ανώτατο δικαστήριο της χώρας μας ο Άρειος Πάγος αναφέρεται αρκετά συχνά της εκδηλώσεις που έχουν άμεση σχέση με το συγκεκριμένο φαινόμενο

Κυρίως εστιάζεται σε δημόσια αγαθά όπως η προστασία και η διαφύλαξη της εθνικής οικονομίας ή της ισονομίας και της άμεσης συμμετοχής των αντιστοιχών πολιτών στις κοινές δαπάνες, ο Άρειος Πάγος θέλει με αυτόν τον τρόπο να δημιουργήσει το αντίστοιχο κλίμα προστασίας του κοινού συμφέροντος και του κοινού «καλού» (Παπακυριάκου 2005 σελ. 190).

Να τονιστεί δε, στο σημείο αυτό ότι οι αντίστοιχοι νόμοι που υπάρχουν ξεχωρίζουν την προσβολή της κρατικής περιουσίας θεωρώντας ότι είναι προστατευόμενο έννομο αγαθό, από τις υπόλοιπες επιπτώσεως ως συνέπεια των αιτιών εκείνων που αποτελούν και τους δικαιολογητικούς λόγους που αναφέρονται στην ποινικοποίηση της φοροδιαφυγής.

Επομένως το συγκεκριμένο φαινόμενο που παρέχει σε τελική ανάλυση μια εξήγηση για το ότι τα φορολογικά εγκλήματα είναι με βάση σταθερή και ομόφωνη θεωρία ποινικά αδικήματα και συγκαταλέγονται στον σκληρό πυρήνα των αντίστοιχων οικονομικών εγκλημάτων, επιβάλλονται για αυτά ποινές που θα λειτουργήσουν τόσο κατασταλτικά όσο και προληπτικά, προκειμένου να περιοριστεί το συγκεκριμένο ζήτημα

Τέλος με βάση την Συκιάνη (2013) ο σκοπός της ύπαρξης του συγκεκριμένου ποινικού δικαίου, αναφέρεται στο ότι προσπαθεί με κάθε τρόπο να βοηθήσει τα μέλη της

αντίστοιχης κοινωνίας, κοινωνικά, ηθικά και οικονομικά ώστε να υπάρχει η λεγόμενη ανάπτυξη και κυρίως η βελτίωσή τους . (Συκιώτη, 2013, σελ. 31).

4.2: Τι προβλέπει η νομοθεσία για το φαινόμενο της φοροδιαφυγής

4.2.1 Νόμος 2523/1997

Όσο αφορά το συγκεκριμένο φαινόμενο πρέπει να τονιστεί ότι η πρώτη αντιμετώπισή του ήταν με τον Ν. 2523/1997 που είναι ευρέως γνωστός ως το φορολογικό ποινολόγιο. Ο νομοθέτης με τον συγκεκριμένο νόμο κατάφερε και συγκέντρωσε, αλλά και κωδικοποίησε όλες τις σχετικές κυρώσεις που άγονται στο φαινόμενο της φοροδιαφυγής και προβλέπουν πράξεις ανάλογες με το εν λόγω φαινόμενο. Όλοι οι φόροι που αντιστοιχίζονται σε παρόμοιες περιπτώσεις υπάγονται στην αρμόδια ΔΟΥ η οποία είναι και ο επίσημος φορέας του κράτους, προκειμένου να διευθετηθούν τα ανάλογα ζητήματα

Πρέπει να τονιστεί ότι ο στόχος του νομοθέτη ήταν να μπορέσει να συλλέξει όλες τις αντίστοιχες παραβάσεις που έχουν να κάνουν με την φορολογία, αλλά και όλες τις έννοιες που άγονται από αυτήν, προκειμένου να αντιμετωπιστούν σφαιρικά από την κείμενη νομοθεσία. Μέχρι τότε ο ένας νόμος αναιρούσε τον άλλον σε πολλά σημεία και με αυτόν τον τρόπο δεν υπήρχε ενιαία αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου . Στόχος του νομοθέτη ήταν πρωταρχικά να συγκεντρώσει τις διάσπαρτες διατάξεις που υπήρχαν στην ελληνική νομοθεσία σχετικά με φορολογικές παραβάσεις, οι οποίες πολλές φορές επικαλύπτονταν και επιβάλλονταν σωρευτικά, και δευτερευόντως να εκλογικεύσει το σύστημα των κυρώσεων.

Ο Παπακυριάκου (2010) αναφέρει ότι ο εν λόγω νόμος τυποποιεί το φορολογικό έγκλημα με δύο τρόπους: είτε με βαθμό πλημμελήματος, είτε με βαθμό κακουργήματος και με αυτόν τον τρόπο τυποποίησης έχουμε τα παρακάτω (Παπακυριάκου, 2010):

- Προβλέπει την τυποποίηση της φοροδιαφυγής με ταυτόχρονη παράβλεψη της υποβολής ή ακόμα και την λανθασμένης υποβολής των φορολογικών δηλώσεων που συντάσσουν οι φορολογούμενοι κάθε χρόνο. Στον συγκεκριμένο νόμο το ποσό που θα έπρεπε να δηλωθεί και να μην φορολογηθεί ήταν μέχρι 15.000€. Σε περίπτωση υπερβάσης του συγκεκριμένου ποσού, ο φορολογούμενος είχε την υποχρέωση να καταβάλλει στο κράτος το αντίστοιχο χρηματικό αντίτιμο. Όταν δε, γίνεται αυτό, ο φορολογούμενος υπέκλεπτε το κράτος και διαπράττει φοροδιαφυγή. Η ποινή του συγκεκριμένου αδικήματος προέβλεπε φυλάκιση ενός έτους ή ακόμα και κάθειρξη μέχρι και 10 χρόνια εφόσον όμως ο φόρος υπερέβαινε το ποσό των 150.000€
- Προέβλεπε την φοροδιαφυγή στο φόρο που προέρχεται από τα πλοία. Εδώ το αδίκημα ήταν η μη απόδοση του φόρου που αντιστοιχούσε στα πλοία αφού ο φόρος που δεν είχε αποδοθεί υπερβαίνει για κάθε περίοδο διαχείρισης τα 15.000€. Σε περίπτωση μη απόδοσης του ανάλογου φόρου η ποινή που είχε προβλεφτεί ήταν φυλάκιση ενός έτους ή κάθειρξη μέχρι και 10 χρόνια εφόσον όμως ο φόρος υπερβαίνει το ποσό των 150.000€
- Την φοροδιαφυγή που προέβλεπε την μη απόδοση του ΦΠΑ. Στην περίπτωση αυτή δεν αποδίδεται ο αναλογούν φόρος που πρέπει ή ακόμα και δεν σημειώνεται ώστε να γίνει η εκκαθάριση και να βγει η σωστή απόδοση. Εδώ υπάρχει εξαπάτηση της φορολογικής αρχής καθώς ο φορολογούμενος υποκρύπτει εισοδήματα με σκοπό την μη απόδοση των φορολογικών του υποχρεώσεων. Παρόμοιες ποινές υπάρχουν και εδώ, καθώς η ποινή ανέρχεται σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και κάθειρξη μέχρι 10 χρόνια. Στην περίπτωση όμως της κάθειρξης λαμβάνει χώρα η ποινή αν ο φορολογούμενος υπερβεί το ποσό των 75.000€
- Την φοροδιαφυγή από παρακρατούμενους ή ακόμα και επιρριπτόμενους φόρους. Εδώ το αδίκημα γίνεται όταν υπάρχει αποφυγή της πληρωμής του, αλλά κι όταν δεν αποδίδεται με σωστό τρόπο. Όμοιες ποινές με τα παραπάνω και συγκριμένα, καθώς η ποινή ανέρχεται σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και κάθειρξη μέχρι 10 χρόνια. Στην περίπτωση όμως την κάθειρξης λαμβάνει χώρα η ποινή αν ο φορολογούμενος υπερβεί το ποσό των 75.000€
- Την φοροδιαφυγή που έχει άμεση σχέση με τα πλαστά και εικονικά φορολογικά στοιχεία. Εδώ υπάρχει το αδίκημα της έκδοσης πλαστών φορολογικών στοιχείων ή ακόμα και η νόθευση των φορολογικών στοιχείων. Η ποινή στο

σημείο αυτό διαφέρει από τις προηγούμενες καθώς ο νομοθέτης εκτιμά ότι πρέπει να υπάρχει φυλάκιση τριών μηνών κι σε περιπτώσεις πολύ σοβαρών καταστάσεων, όπως η έκδοση εικονικών στοιχείων για συναλλαγή που δεν υφίσταται ή ακόμα και που δεν πραγματοποιείται και το ποσό της συναλλαγής υπερβαίνει τα 150.000€, τότε υπάρχει η ποινή της κάθειρξης έως και 10 συναπτά έτη.

4.2.2 Νόμος 4174/2013

Με τον συγκεκριμένο νόμο όλες οι παρεμφερείς φορολογικές διατάξεις συγκεντρώθηκαν σε έναν ενιαίο κώδικα που ονομάστηκε: Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας (ΚΦΔ)

Η συγκέντρωση αυτή περιλαμβάνει όλες τις ρυθμίσεις που αφορούν τις διαδικασίες και που έχουν άμεση σχέση με τον προσδιορισμό αλλά και την είσπραξη των αντίστοιχων φόρων. Επίσης αναφέρονται και οι οποιεσδήποτε επιβολές κυρώσεων όταν γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχει παραβίαση της φορολογικής νομοθεσίας.

Στην αρχική του έκδοση ο συγκεκριμένος Νόμος περιλάμβανε τις κυρώσεις που είχαν σχέση με το διοικητικό κομμάτι των παραβιάσεων της φορολογικής νομοθεσίας και στην ουσία έγινε αντικατάσταση των κυρώσεων που είχε παρουσιάσει ο προηγούμενος Ν.2523/1997. Οι αντίστοιχες ποινικές κυρώσεις εξακολουθούσαν και ρυθμιζόνταν από τον Ν. 2523/1997.

Να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι τον Οκτώβριο του 2015 ψηφίστηκε στην Βουλή των Ελλήνων ο Ν.4337/2015, όπου ενίσχυσε τον ΚΦΔ με πλήθος αλλαγών. Ο σκοπός του νομοθέτη είναι να προσαρμοστούν οι ρυθμίσεις του συγκεκριμένου Νόμου με τις αντίστοιχες ρυθμίσεις των Μνημονίων που ψηφίζονταν τότε. Έπρεπε να υπάρχει ομοφωνία απόψεων και Νόμων, τόσο για τις ρυθμίσεις, όσο και για τα αδικήματα μεταξύ του ελληνικού κράτους και των Μνημονίων

Οι αλλαγές που επέφερε ο Ν. 4337/2015 ήταν οι εξής:

1) Κατάργησε τα άρθρα 17-21 του 2523/1997 και έκανε εισαγωγή στις διατάξεις του ΚΦΔ για ποινικές ποινές και αντίστοιχα εγκλήματα φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής

2) Με την ψήφιση του άρθρου 8 του Ν.4337/2015 έγινε μια προσθήκη στον ΚΦΔ με τα άρθρα 66-71 τα οποία μπόρεσαν και αποτύπωσαν στο σύνολό τους το κεφάλαιο του κώδικα με τον τίτλο :Εγκλήματα φοροδιαφυγής- ποινικές κυρώσεις

Τα συγκεκριμένα άρθρα μπορούν και χαρακτηρίζονται ιστορικά καθώς αποτελούν την συνέχεια των άρθρων 17 μέχρι και 21 του Ν.2523/1997

Κυρίως θεωρούνται ιστορικής σημασίας καθώς θέτουν στο ελληνικό σύστημα την έννοια της ποινικής αναφοράς για όλες τις πράξεις που έχουν σχέση με την φοροδιαφυγή και που έχουν βεβαιωθεί από τις αντίστοιχες ΔΥΟ με την λογική να υπάρχουν οι ανάλογες εισπράξεις από τους φορολογούμενους. Μέχρι τότε η ποινική ρύθμιση δεν αφορούσε τις συγκεκριμένες πράξεις φοροδιαφυγής, αλλά και με την εισαγωγή του συγκεκριμένου νόμου, η κατάσταση αυτή τροποποιήθηκε πολύ.

4.3: Εγκλήματα φοροδιαφυγής με βάση το άρθρο 66 του ΚΦΔ

Αδικήματα που άγονται στο συγκεκριμένο ζήτημα (άρθρα 66 και συγκεκριμένα παράγραφοι 1-4)

Για το συγκεκριμένο περιεχόμενο των παραπάνω άρθρων πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχει διαφορά στα εγκλήματα που αναφέρονται στην φοροδιαφυγή και ανάμεσα στα εγκλήματα άλλου νομικού περιεχομένου. Εδώ υπάρχουν ορισμοί των αντίστοιχων εννοιών δηλαδή της φοροδιαφυγής, αλλά και όλων των εννοιών που είναι άμεσα συνδεδεμένοι με αυτήν και ορίζονται με λεπτομέρεια τα όρια των αξιόποινων πράξεων και των ποινών που έχουν προβλεφτεί για κάθε περίπτωση. Επομένως κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί ότι υπάρχουν σημαντικές διακρίσεις που θα παρουσιαστούν παρακάτω:

1) Ορισμός της αξιόποινης φοροδιαφυγής

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής χρειάζεται απαραίτητα να γίνει ανάλυση του όρου ώστε να γίνουν κατανοητές όλες οι παρεμφερείς έννοιες που την συνδέουν.

Ο συγκεκριμένος νόμος αρχίζει με τον ορισμό της φοροδιαφυγής ως εξής:

Το έγκλημα της φοροδιαφυγής το διαπράττει όποιος προχωρεί στις παρακάτω κινήσεις:

- 1) Όποιος με πρόθεση αποφεύγει την πληρωμή του φόρου εισοδήματος αλλά και του ενιαίου φόρου ιδιοκτησίας των ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) ή ακόμα την μη πληρωμή του ειδικού φόρου των ακινήτων (ΕΦΑ), με σκοπό να αποκρύπτει από τα όργανα της φορολογικής διοίκησης όλα τα φορολογητέα εισοδήματα που λαμβάνει. Επίσης θεωρείται έγκλημα η παράλειψη ή η απόκρυψη στοιχείων λήψης εισοδημάτων, τα οποία όμως δεν δηλώνονται αλλά και αν δηλώνονται δεν γίνεται με σωστό τρόπο ώστε να εμφανίζονται στην φορολογική δήλωση και να ενημερώνεται η φορολογική διοίκηση. Κύριος στόχος των παραπάνω είναι να εμφανίζονται ψευδή στοιχεία με σκοπό την απόκρυψη εισοδημάτων και κατά συνέπεια να μην πληρώνονται οι αντίστοιχες φορολογικές υποχρεώσεις του πολίτη
- 2) Διαπράττει έγκλημα όποιος φορολογούμενος αποφεύγει να πληρώνει τον φόρο προστιθέμενης αξίας ή ακόμα και τον φόρο του κύκλου εργασιών ή ακόμα και όλων των παρακρατούμενων ή επιρριπτόμενων φόρων ή και των τελών ή εισφορών. Επίσης θεωρείται ότι διαπράττει έγκλημα όποιος φορολογούμενος δεν αποδίδει ή δεν αποδίδει επακριβώς όλους τους παραπάνω φόρους με την λογική να παραπλανήσει την φορολογική διοίκηση καθώς παρουσιάζει ψευδή γεγονότα και υπάρχει η αίσθηση της παραπλάνησης. Σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι υπάρχει η αθέμιτη παρασιώπηση των αληθινών γεγονότων με αποτέλεσμα να μην αποδίδεται ακριβώς ότι εισόδημα του αναλογεί και που είναι για εκκαθάριση, προκειμένου να βγει το πραγματικό ποσό του φόρου που θα πληρώσει
- 3) Διαπράττει έγκλημα όποιος φορολογούμενος αποφεύγει την πληρωμή φόρου που του αντιστοιχεί και δεν κάνει την ανάλογη απόδοση στις κρατικές υπηρεσίες

Όσο αφορά τον αντίστοιχο ορισμό της αξιόποινης φοροδιαφυγής όπως αναφέρεται και τον νόμο πρέπει να τονιστεί ότι οι φόροι ου αναφέρονται και που είναι ποινικά προστατευόμενοι φόροι δεν υπάγονται όλοι στις αρμοδιότητες των ΔΥΟ. Αυτό είναι εύκολα αντιληπτό να γίνει αν σκεφτεί κανείς ότι οι οποιεσδήποτε αξιώσεις του δημοσίου που μπορούν και βεβαιώνονται από τις αντίστοιχες υπηρεσίες όπως λόγω χάρη ο φόρος μεταβίβασης των ακινήτων, αλλά και ο φόρος των πλοίων, ο φόρος της κληρονομιάς, αλλά και των δωρεών των γονικών παροχών και της μεγάλης ακίνητης περιουσίας δεν εμπίπτουν στα άρθρα του συγκεκριμένου νόμου που μελετάμε παραπάνω.

Επίσης στην πρώτη παράγραφο του άρθρου παρουσιάζονται οι φόροι που ο νομοθέτης θέλει να διώξει με ποινικό τρόπο. Συγκεκριμένα αναφερόμαστε στα παρακάτω περιστατικά:

Ο φόρος εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων.

Ο ενιαίος φόρος ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝΦΙΑ), ο οποίος είναι φόρος περιουσίας.

Ο ενιαίος φόρος ακινήτων (ΕΦΑ).

Ο φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ)..

Ο φόρος κύκλου εργασιών (ΦΚΕ).

Ο φόρος ασφαλιστών.

Οι παρακρατούμενοι φόροι..

Οι επιρριπτόμενοι φόροι.

Ο φόρος πλοίων. .

Ακόμη, ωστόσο, και η παραβατικότητα σε σχέση με τους φόρους αρμοδιότητας των ΔΟΥ που αναφέρονται στο άρθρο 66 ΚΦΔ, δεν θεωρείται πάντα αξιόποινη, αλλά μόνο στο εξής. Την ίδια ισχύ έχουν και οι διατάξεις των Κεφαλαίων Α΄ έως και Δ΄ του τμήματος Α΄ του νόμου 27/75 «περί φορολογίας πλοίων, επιβολής εισφοράς προς ανάπτυξη της εμπορικής ναυτιλίας, εγκαταστάσεως αλλοδαπών ναυτιλιακών επιχειρήσεων και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων».

4.4: Αντικειμενικά στοιχεία των ουσιαστικών αδικημάτων φοροδιαφυγής

Φοροδιαφυγή στο φόρο εισοδήματος, τον ΕΝΦΙΑ και τον ΕΦΑ

Στο άρθρο 66 παρ. 1 στοιχ. α' και παρ. 3 στοιχ. α', αναφέρονται όλα τα στοιχεία που χρειάζονται ώστε να παρουσιάσουν την βασική μορφή που θα έχει ένα έγκλημα με την μορφή της φοροδιαφυγής

Ιδιαίτερα γίνεται λόγος για το ότι ο δράστης αποκρύπτει από τις φορολογικές αρχές εισοδήματα που έχει λάβει, όπως φορολογητέα εισοδήματα από οποιαδήποτε πηγή ή περιουσιακά στοιχεία παραλείποντας να υποβάλλει δήλωση ή υποβάλλοντας ανακριβή δήλωση ή καταχωρίζοντας στα λογιστικά αρχεία εικονικές, ολικές ή μερικές, δαπάνες ή επικαλούμενος στη φορολογική δήλωση εικονικές δαπάνες, με σκοπό να μην εμφανίζεται φορολογητέα ύλη ή να εμφανίζεται αυτή μειωμένη, εάν ο φόρος που αναλογεί στα φορολογητέα εισοδήματα ή στα περιουσιακά στοιχεία που έχουν αποκρυβεί υπερβαίνει ανά φορολογικό ή διαχειριστικό έτος τις 100.000 ευρώ ανά είδος φόρου.

Καταγράφοντας όλα τα παραπάνω ζητήματα πρέπει να τονιστεί ότι τα σημεία που πρέπει να αναλυθούν και που παρουσιάζουν την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος, είναι τα παρακάτω:

το πρώτο που πρέπει να διευκρινιστεί είναι το υποκείμενο του αδικήματος της φοροδιαφυγής, δηλαδή ο δράστης. Ο νομοθέτης χαρακτηρίζει το έγκλημα της φοροδιαφυγής στο εισόδημα, τον ΕΝΦΙΑ και τον ΕΦΑ ως γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα

Αυτό σημαίνει ότι ως αυτουργοί του εγκλήματος μπορούν να θεωρηθούν μόνο όσοι έχουν μια συγκεκριμένη ιδιότητα, η οποία θεμελιώνει και το αξιόπιστο της πράξης τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτουργοί μπορούν να θεωρηθούν μόνο εκείνα τα πρόσωπα τα οποία είναι αποδέκτες των επιταγών του ουσιαστικού φορολογικού δικαίου για υποβολή (ακριβούς) δήλωσης φορολογίας εισοδήματος, ΕΝΦΙΑ ή ΕΦΑ. (Παπακυριάκου 2017, σελ. 26)

Για την περίπτωση κατά την οποία ο φορολογικά υπόχρεος δεν είναι φυσικό πρόσωπο, αλλά είναι είτε νομικό πρόσωπο είτε μια άλλη συλλογική οντότητα, ο νομοθέτης έχει οριοθετήσει στο άρθρο 67 ΚΦΔ τον κύκλο των φυσικών προσώπων τα οποία οφείλουν να επιμελούνται τις φορολογικές υποχρεώσεις των νομικών προσώπων και των λοιπών συλλογικών οντοτήτων και τα οποία από ποινική άποψη, μπορούν να ευθύνονται ως αυτουργοί όταν παραβιάζουν με ενέργειες ή παραλείψεις τους αυτές τις υποχρεώσεις. (Παπακυριάκου 2017, σελ. 26)

Η επόμενη αναγκαία διευκρίνιση αφορά τον όρο απόκρυψη. Με τον όρο απόκρυψη υποδηλώνεται κάθε ενέργεια (ενεργητική συμπεριφορά) ή παράλειψη οφειλόμενης ενέργειας (αποθετική συμπεριφορά) εκ μέρους του υπόχρεου, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να μην εμφανίζεται καθόλου ή να εμφανίζεται μειωμένη φορολογητέα ύλη στα όργανα της Φορολογικής Διοίκησης. (Παπακυριάκου 2017, σελ. 27).

Στην παρ. 1 στοιχ. α΄ του άρθρου 66 ΚΦΔ, ο νομοθέτης απαριθμεί ενδεικτικά τέσσερις τρόπους απόκρυψης, οι οποίοι είναι η μη υποβολή δήλωσης, η υποβολή ανακριβούς δήλωσης, η καταχώριση στα λογιστικά αρχεία εικονικών δαπανών και η επίκληση εικονικών δαπανών στη φορολογική δήλωση. Πιο αναλυτικά, μη υποβολή δήλωσης υφίσταται όταν ο φορολογούμενος δεν υποβάλλει την αναγκαία δήλωση εντός των προθεσμιών που ορίζουν οι εκάστοτε διατάξεις.

Για την τέλεση του εγκλήματος είναι αναγκαίο να παρέλθει και η τελευταία μέρα της εκάστοτε προθεσμίας. Υποβολή ανακριβούς δήλωσης συντρέχει όταν ο φορολογούμενος υποβάλλει δήλωση, έστω και εκπρόθεσμα, αλλά περιλαμβάνει σε αυτήν αναληθή ή ελλιπή στοιχεία, τα οποία συμβάλλουν στην απόκρυψη της φορολογητέας ύλης. Τέλος, αναφορικά με τους δυο τελευταίους τρόπους τέλεσης του εγκλήματος του άρθρου 66 ΚΦΔ, πρέπει να σημειωθεί ότι είναι νοητοί μόνο στην περίπτωση του φόρου εισοδήματος, και όχι στην περίπτωση των φόρων ακίνητης περιουσίας, όπως ο ΕΝΦΙΑ και ο ΕΦΑ.

Στις περιπτώσεις αυτές ο φορολογούμενος επικαλείται δαπάνες, τις οποίες όμως δεν έχει πραγματοποιήσει είτε στο σύνολό τους είτε μερικώς, με σκοπό να εκπέσουν και να αφαιρεθούν από το ακαθάριστο εισόδημά του, ώστε η φορολογική του υποχρέωση να εμφανίζεται μειωμένη.

Ο όρος «φορολογητέο εισόδημα» κατά την έννοια του εξεταζόμενου άρθρου, ορίζεται από το άρθρο 7 παρ. 1 του ΚΦΕ 2013 ως εξής: «Φορολογητέο εισόδημα είναι το εισόδημα που απομένει μετά την αφαίρεση των δαπανών που εκπίπτουν, σύμφωνα με τις διατάξεις του Κ.Φ.Ε. από το ακαθάριστο εισόδημα».

Ο όρος «περιουσιακά στοιχεία» υποδηλώνει τα αντικείμενα όλων των φόρων περιουσίας. Ο νομοθέτης, ωστόσο, εστιάζει μόνο στους φόρους κατοχής ακίνητης περιουσίας και μάλιστα αναφέρεται μόνο στα εμπράγματα και λοιπά δικαιώματα επί ακινήτων που δημιουργούν την υποχρέωση καταβολής ΕΝΦΙΑ και ΕΦΑ, τα οποία απαριθμούνται αντίστοιχα είτε στο άρθρο 1 του νόμου 4223/2013 είτε στο άρθρο 15 παρ. 1 του νόμου 3091/2002.

Συμπεράσματα - Επίλογος

Η συγκεκριμένη εργασία παρουσίασε με εκτεταμένο τρόπο το φαινόμενο της φοροδιαφυγής που υπάρχει τόσο σε ελληνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Κατά τον κοινό νου η φοροδιαφυγή εξελίσσεται σε κοινωνική μάστιγα, καθώς οι επιπτώσεις της εκτός του οικονομικού τομέα αναφέρονται και σε κοινωνικό αλλά και σε ηθικό επίπεδο.

Για αυτό και η αποτελεσματική αντιμετώπισή της πρέπει σε πρώτη φάση να γίνει ως αναγνώριση του συγκεκριμένου φαινομένου και σε δεύτερη φάση ως αναγνώριση των αιτιών που η ίδια προκαλεί τόσο ως έννοια όσο και ως κατάσταση.

Υπάρχει μία κοινή διαπίστωση ότι η αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου θεωρητικά είναι μία κοινή προσπάθεια συλλογικού χαρακτήρα. Η προσπάθεια αυτή έχει ξεκινήσει από τον ήδη υπάρχοντα σχεδιασμό του νομικού πλαισίου που την αποτελεί σε όλο το εύρος της κοινωνίας που αναπτύσσεται. Οι συνέπειες της φοροδιαφυγής είναι κοινές σε όλους τους τομείς, αλλά πρέπει να τονιστεί ότι η φορολογική μηχανή δεν θα πρέπει να λειτουργεί μόνο ως μηχανάκι παραγωγή των νόμων, αλλά ως εποικοδομητικό παράδειγμα αντιμετώπισης τέτοιων φαινομένων

Επίσης για την συγκεκριμένη αντιμετώπιση πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι υπάρχει ένας ολόκληρος κυκεώνας της γραφειοκρατίας και την πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος που πρέπει να αντιμετωπιστεί. Χρειάζονται συνεχόμενες βελτιώσεις και μηχανισμοί ώστε το ήδη υπάρχων φορολογικό σύστημα να λειτουργήσει με σωστό και εποικοδομητικό τρόπο.

Τα πιο σημαντικά σημεία καταπολέμησης του συγκεκριμένου φαινομένου είναι το σύστημα επιβολής των ποινικών κυρώσεων του συγκεκριμένου συστήματος, αλλά και το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια ο νομοθέτης έχει πραγματοποιήσει σημαντικές αλλαγές στο συγκεκριμένο ζήτημα καταστολής των φορολογικών αδικημάτων με βάση τον κώδικα φορολογικής διαδικασίας και τα άρθρα 66-71.

Εδώ υπάρχουν ειδικές προβλέψεις που αναφέρονται στο εν λόγω ζήτημα και θεωρούνται τα συγκεκριμένα αδικήματα ιδιαίτερα σημαντικά για το όλο φορολογικό σύστημα

Η χρήση της ειδικής νομοθεσίας για τα συγκεκριμένα αδικήματα θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και κρίσιμη, καθώς πέρα από τα εν λόγω αδικήματα πρέπει να προστατευτούν και τα φορολογικά έσοδα αλλά και οι αξιώσεις που έχει κάθε εργαζόμενος-φορολογούμενος από το κράτος δικαίου που ζει και επιβιώνει.

Να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι οι ποινικές κυρώσεις επιβάλλονται εξαιτίας της φορολογικής μονοθεσίας από την μία πλευρά, ενώ από τη άλλη επιβάλλονται και κατά των συνεπών φορολογούμενων που κάνουν ότι μπορούν προκειμένου να καλύψουν τα έξοδα που τους αναλογούν.

Πρέπει όμως από τα παραπάνω οι κυβερνητικές πολιτικές που επιβάλλουν νόμους και κανόνες πρέπει να είναι ιδιαίτερα αυστηρές καθώς θεωρείται βέβαιο ότι η αποτελεσματικότερη κίνηση που μπορεί να πραγματοποιηθεί αναφορικά με την αποκατάσταση της φοροδιαφυγής αναφέρεται στις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στο κράτος και στους φορολογούμενους.

Τέλος να τονιστεί ότι κατά την γνώμη μας στα σημεία που αναλύθηκαν παραπάνω πρέπει να εστιάσουμε στο ότι το συγκεκριμένο πολιτικό σύστημα κατέβαλλε σημαντικές προσπάθειες ώστε να περιοριστεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής με όσο το δυνατόν περισσότερο αποτελεσματικό τρόπο ώστε να θεωρηθεί επιτυχημένη η παραπάνω προσπάθεια που είναι μία προσπάθεια συλλογική και αποβλέπει στην καταπολέμηση της φοροδιαφυγής που τόσο έχει ταλανίσει την ελληνική αλλά και την παγκόσμια οικονομία.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Βαβούρας Σ. Ιωάννης, «Παραοικονομία», Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας, Ειδική Έκδοση 1, Εκδόσεις Κριτική 1990
2. Βαβούρας Σ. Ιωάννης και Μανωλάς Α. Γεώργιος, «Η παραοικονομία στην Ελλάδα και τον κόσμο: προσέγγιση των βασικών πτυχών του προβλήματος.», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004
3. Βαβούρας Σ. Ιωάννης και Μανωλάς Α. Γεώργιος, «Εισαγωγή στις μακροοικονομικές έννοιες», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2006»
4. Βασαρδάνη Μελίνα, «Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια γενική επισκόπηση», Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 35, Τράπεζα της Ελλάδος, 2015 σελ. 15
<https://www.bankofgreece.gr/bogekdoseis/oikodelt201106.pdf>
5. Βελέντζας Ευάγγελος, Διπλωματική Εργασία με θέμα «Φορολογία και Φοροδιαφυγή: Μια εμπειρική προσέγγιση», 2015
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/17274/3/VelentzasEuangelosMsc2015.p>
6. Γαλέας Σωτήριος, Διπλωματική Εργασία με θέμα «Φοροδιαφυγή από πολύ μικρές και μικρές ελληνικές επιχειρήσεις υπό το πρίσμα της οικονομικής ύφεσης και τρόποι αντιμετώπισής της. Στοιχεία από επιχειρήσεις του νομού Κιλκίς.», 2018
<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/21766/3/GaleasSotiriosMsc2018.pdf>
7. Δημήτραινας Γεώργιος, «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής: Ζητήματα φοροδιαφυγής στο εισόδημα, στον ΦΠΑ και στα φορολογικά στοιχεία», Νομική Βιβλιοθήκη 2011
8. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, «Φορολογικό καθεστώς, παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα.», Εκδόσεις Παπαζήση 1993
9. Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, «Η φορολογία εισοδήματος στην Ελλάδα: Συγκριτική ανάλυση και προτάσεις αναμόρφωσης», Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης «ΔιαΝΕΟσις», 2017
http://iobe.gr/docs/research/RES_29042018_REP_GR.pdf

10. Καϊάφα-Γκμπαντί Μαρία, «Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, Τόμος 1: Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου», Εκδόσεις Σάκκουλας 2014
11. Κανελλόπουλος Ν. Κωνσταντίνος, «Φοροδιαφυγή στις ανώνυμες εταιρίες: Εκτιμήσεις από τις εισαγγελίες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 2002
12. Κανελλόπουλος Κωνσταντίνος., Κουσουλάκος Ιωάννης. και Ράπανος Βασίλειος., «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή: Μετρήσεις και οικονομικές επιπτώσεις», Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Εκθέσεις 15, 1995
13. Κοψαχείλη Άννα, Πτυχιακή Εργασία με θέμα: «Αιτίες φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής στην Ελλάδα», 2014
<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/2383/1/022014094.pdf>
14. Μανωλεδάκης Ιωάννης, «Ποινικό Δίκαιο: Επιτομή γενικού μέρους», Εκδόσεις Σάκκουλα 2005
15. Μαργαρίτης Χ. Λάμπρος και Σατλάνης Ν. Χρήστος, «Ειδικοί ποινικοί νόμοι», Νομική Βιβλιοθήκη 2015
16. Μπουλταδάκη Άννα-Δανάη, Διπλωματική Εργασία με θέμα: «Η εξέλιξη του φορολογικού ποινολογίου με τους νόμους 4174/2013 και 4337/2015 και επίκαιρα ζητήματα συνταγματικότητας των φορολογικών κυρώσεων», 2017
<http://ikee.lib.auth.gr/record/296207/files/GRI-2018-21036.pdf>
17. Νικολάου Αγγελική, Πανεπιστημιακές σημειώσεις με θέμα «Φορολογία» για το μάθημα «Δίκαιο και Οικονομικά της Κυβερνητικής Πολιτικής», του ΔΠΜΣ «Δίκαιο και Οικονομικά», 2017
18. Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, «Έρευνα για τη φοροδιαφυγή: Μελέτη της συμπεριφοράς και των χαρακτηριστικών του φορολογούμενου», 2011
http://www.oetak.gr/downloads/forodiafigi_synopsi_2011.pdf
19. Παλυβός Θεόδωρος, Πανεπιστημιακές σημειώσεις με θέμα «Φοροδιαφυγή» για το μάθημα «Ποινική καταστολή του οικονομικού εγκλήματος και καταπολέμηση της διαφθοράς» του ΔΠΜΣ «Δίκαιο και Οικονομικά», 2017

20. Παπακυριάκου Θεόδωρος, «Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα 2005
21. Παπακυριάκου Θεόδωρος, «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής: Άρθρα 66 έως 71 ΚΦΔ», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις για το μάθημα «Ποινική καταστολή του οικονομικού εγκλήματος και καταπολέμηση της διαφθοράς» του ΔΠΜΣ «Δίκαιο και Οικονομικά», 2017
22. Παυλόπουλος Γ. Παναγιώτης, «Η παραοικονομία στην Ελλάδα: Μια πρώτη ποσοτική οριοθέτηση», Ειδικές Μελέτες 17, Ινστιτούτο Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Αθήνα 1987
23. Παυλόπουλος Γ. Παναγιώτης, «Η παραοικονομία στην Ελλάδα: Επανεξέταση», Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ), Αθήνα 2002
24. Πηγαδάς Γεώργιος, Διπλωματική Εργασία με θέμα « Ο ρόλος και η σημασία του ελέγχου στην πρόληψη, καταστολή και αντιμετώπιση της φορολογικής απάτης.», 2016 <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/19705/3/PigadasGeorgiosMsc2016.pdf>
25. Πιτσελά Γ. Αγγελική, «Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος», Εκδόσεις Σάκκουλα , 2010
26. Προκοπίδης Π. Χριστόφορος, Διδακτορική Διατριβή με θέμα: «Αποτελεσματικότητα και φορολογικό δίκαιο στο πλαίσιο της περιορισμένης ορθολογικότητας των φορολογουμένων», 2008 <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/19262#page/1/mode/2up>
27. Σαββαΐδου Αικατερίνη, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις για το μάθημα «Δίκαιο και Οικονομικά της Κυβερνητικής Πολιτικής», του ΔΠΜΣ «Δίκαιο και Οικονομικά», 2017
28. Σαμαρά Δήμητρα-Δανάη, Διπλωματική Εργασία με θέμα « Φορολογικό Σύστημα και Φοροδιαφυγή: Οι επιπτώσεις στην Ελληνική Οικονομία», 2016 <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/19755/6/SamaraDimitraDanaiMsc2016.pdf>
29. Σιδηρόπουλος Γ. Μωυσής, «Μακροοικονομική ανάλυση», Εκδόσεις Ζυγός, 2011
30. Συκιώτη Κ. Αικατερίνη, «Τα φορολογικά εγκλήματα», Νομική Βιβλιοθήκη 2010

31. Σωτηρόπουλος Δημήτρης και Χριστόπουλος Λεωνίδας, «Πολυνομία, κακονομία και γραφειοκρατία στην Ελλάδα», Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης «ΔιαΝΕΟσις», 2017

https://www.dianeosis.org/wpcontent/uploads/2017/12/Polynomia_Main_UPD_41217.pdf

32. Τάτσος Νικόλαος, «Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001

33. Τράπεζα της Ελλάδος, «Νομισματική πολιτική: Ενδιάμεση έκθεση 2017», 2017
https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Inter_NomPol2017.pdf

34. Υπουργείο Οικονομικών, «Εθνικό επιχειρησιακό πρόγραμμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013»
<https://www.tovima.gr/files/1/2011/sxediakataforodiafyghs2.pdf>

35. Φινοκαλιώτης Δ. Κωνσταντίνος, «Ευρωπαϊκό Φορολογικό και Τελωνειακό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα 2015

36. Φινοκαλιώτης Δ. Κωνσταντίνος, «Φορολογικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα 2014

37. Ernst and Young, «Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Αιτίες, έκταση και προτάσεις καταπολέμησής της», Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης «ΔιαΝΕΟσις», , 2016
https://www.dianeosis.org/wpcontent/uploads/2017/03/Tax_Evasion_diaNEOsis_Upd_17_03_2017.pdf

38. Gregory N. Mankiw and Mark P. Taylor, «Αρχές οικονομικής θεωρίας», Τόμος Β', Εκδόσεις Gutenberg, 2010

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Artavanis Nikolaos, Adair Morse and Tsoutsoura Margarita, «Measuring income tax evasion using bank credit: evidence from Greece», 2015
<http://faculty.haas.berkeley.edu/morse/research/papers/ArtavanisMorseTsoutsou-raTaxEvasionGreece..pdf>
2. Christian Daude, OECD Development Centre, «Global Report on Tax Morale», 2012
<https://www.oecd.org/ctp/49836934.pdf>
3. Cummings Ronald, Martinez-Vazquez Jorge, McKee Michael, Torgler Benno, «Tax morale affects tax compliance: evidence from surveys and an artefactual field experiment», Journal of Economic Behavior and Organization, 2009
https://libres.uncg.edu/ir/asu/f/McKee_Mike_2009_Tax_Morale.pdf
4. Dannecker Gerhard, «Tax offenses in the European Union», Επιστημονικές σημειώσεις στα πλαίσια του Summer School με θέμα «Financial crime, corruption and money laundering: European and international perspectives», Θεσσαλονίκη 2017
5. Directorate General Taxation and Customs Union, “Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2017 Final Report” 2017,
https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/study_and_reports_on_the_vat_gap_2017.pdf
6. Drogalas George, Anagnostopoulou Evgenia, Pazarskis Michail, Petkopoulos Dimitrios, «Tax ethics and tax evasion: Evidence from Greece», Scientific Research Publishing, 2018
https://www.researchgate.net/publication/324502171_Tax_Ethics_and_Tax_Evasion_Evidence_from_Greece
7. European Commission, “European Semester Thematic Factsheet : Taxation” 2016,
https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-semester_thematicfactsheet_taxation_en.pdf
8. European Commission, “The concept of Tax Gaps: Report on VAT Gap estimations”2016,
https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/tgpg_report_en.pdf

9. European Commission, "VAT Gap Report" 2017, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/vat_gap_factsheet_2017.pdf
10. Eurostat, Statistics Explained, Tax Revenue Statistics 2017, http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Tax_revenue_statistics
11. Gabriel Leonardo and Jorge Martinez-Vazquez, «Politicians, bureaucrats, and tax morale: What shapes tax compliance attitudes?», International Studies Program Working Paper 16-08, 2016 <http://icepp.gsu.edu/files/2016/08/icepp1608.pdf>
12. Garcia Alarcon Gloria, Jose Daniel Buendia Azorin, Maria del Mar Sanchez de la Vega, «Tax evasion in Europe: An analysis based on spatial dependence», Social Science Quarterly, Volume 99, No.1, 2018 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/ssqu.12382>
13. International Monetary Fund, «Greece: Selected Issues», IMF Country Report No 17/41, 2017
15. James Alm, «Measuring, explaining and controlling tax evasion: lesson from theory, experiments and field studies», 2011 <file:///C:/Users/user/Desktop/AlmITAX-Final.pdf>
16. Konrad Raczkowski, Journal of Economics and Management, "Measuring the tax gap in the European economy" 2015, <file:///C:/Users/user/Downloads/TaxgapintheEuropeaneconomy.pdf>
17. Leventi Chrysa, Matsaganis Manos and Flevotomou Maria, «Distributional implications of tax evasion and the crisis in Greece», EUROMOD Working Paper No. EM17/13, 2013 https://www.researchgate.net/publication/262639730_Distributional_Implications_of_Tax_Evasion_and_the_Crisis_in_Greece
18. Litina Anastasia and Theodore Palivos, «Corruption and income tax evasion: Reflections on Greek tragedy», Working Paper, Bank of Greece, 2015 <https://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2015193.pdf>
19. Matsaganis Manos and Flevotomou Maria, «Distributional implications of tax evasion in Greece», GeeSe Paper No. 31, The Hellenic Observatory on Greece and Southeast Europe, 2010 http://eprints.lse.ac.uk/26074/1/GreeSE_No_31.pdf

20. Mylonas Paul, Magginas Nicholas and Pateli Evangelia, «What are the margins for increasing PIT revenue in the Greek economy?», National Bank of Greece, 2010 https://air.euro2day.gr/media/files/945568-Monthly_AprilMay_v8%CE%99%CE%99_ZQ3AL.pdf
21. OECD Data, <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm#indicator-chart>
22. OECD, Center for tax policy and administration, “Taxation of household savings- Greece” <http://www.oecd.org/tax/tax-policy/taxation-householdsavings-greece.pdf>
23. OECD, Centre for tax policy and administration, “Revenue Statistics 2017- Greece” 2017, <https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-greece.pdf>
24. OECD, “Revenue Statistics 1965-2016, Special Feature: Complementary Indicators of Tax Revenue” 2017, https://read.oecdilibrary.org/taxation/revenue-statistics-1965-2016_9789264283183-en#page1
25. OECD Committee on Fiscal Affairs, Development Assistance Committee Task Force on Tax and Development, «What drives tax morale? », 2013 <http://www.oecd.org/ctp/tax-global/what-drives-tax-morale.pdf>
26. Schneider Friedrich, «Tax Evasion, Shadow Economy and Corruption in Greece and Other OECD Countries: Some Empirical Facts», 2015 <https://www.amcham.gr/wpcontent/uploads/2015/taxspeeches/friedrich%20schneider.pdf>
27. Schneider Friedrich and Buehn Andreas, «Size and development of tax evasion in 38 OECD countries: What do we (not) know? », Journal of economics and political economy, 2016 <file:///C:/Users/user/Desktop/buehn%20schneider%202012.pdf>
28. Schneider Friedrich and Buehn Andreas, «Estimating the size of the shadow economy: Methods, problems and open questions», IZA 2016 <http://ftp.iza.org/dp9820.pdf>
29. Schneider Friedrich and Medina Leandro, «Shadow economies around the world: New results for 158countries over 1991-2015», Revised version 2017 https://www.cesifo-group.de/DocDL/cesifo1_wp6430.pdf

30. Slemrod Joel, «Cheating ourselves: the economics of tax evasion», Journal of Economic Perspectives, Volume 21, No. 1, 2007
[http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Slemrod_\(JEP07\).pdf](http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Slemrod_(JEP07).pdf)
31. Smith Philip, «Assessing the size of the underground economy: The statistics Canada perspective», Statistics Canada, 1994
32. Reimers Oliver, «Tax evasion and the shadow economy», 2014 https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Public-Sector/PublicFinance/Taxes/tax-evasion-and-the-shadow-economy/fileBinary/Tax-Evasionand-the-Shadow-Economy_dicereport414-db4.pdf
33. Ronald G. Cummings, Jorge Martinez-Vazquez, Michael McKee, Benno Torgler, Journal of Economic Behavior and Organization, «Tax morale affects tax compliance: Evidence from surveys and an artefactual field experiment.», 2009
[http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Cummings_etal_\(JEBO_09\).pdf](http://darp.lse.ac.uk/papersdb/Cummings_etal_(JEBO_09).pdf)
34. Wintrobe Ronald, «Tax Evasion and Trust», UWO Working Papers, University of West Ontario, 2001
<https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1003&context=terf>
35. World Values Survey,
<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

Παράρτημα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ

**Πίνακας 2.1 Κλίμακες
Φορολογίας Φυσικών
Προσώπων**

Έτος Χρήσης 2010		Έτος Χρήσης 2011		Έτος Χρήσης 2012		Έτος Χρήσης 2013	
Κλιμάκια Εισοδήματ ος	Φορολογικός Συντελεστής %	Κλιμάκια Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Κλιμάκια Εισοδήματ ος	Φορολο γικός Συντελ εστής %	Κλιμάκια Εισοδήματ ος	Φορολο γικός Συντελε στής %
12.000 €	0	5.000 €	0	5.000 €	0	25.000 €	22
4.000 €	18	7.000 €	10	7.000 €	10	17.000 €	32
6.000 €	24	4.000 €	18	4.000 €	18	Υπερβάλλο ν	42
4.000 €	26	10.000 €	25	10.000 €	25		
6.000 €	32	14.000 €	35	14.000 €	35		
8.000 €	36	20.000 €	38	20.000 €	38		
20.000 €	38	40.000 €	40	40.000 €	40		
40.000 €	40	Υπερβάλλον	45	Υπερβάλλον	45		
Υπερβάλλον	45						

Έτος Χρήσης 2014		Έτος Χρήσης 2015		Έτος Χρήσης 2016		Έτος Χρήσης 2017	
Κλιμάκια Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Κλιμάκια Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Κλιμάκια Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %	Κλιμάκια Εισοδήματος	Φορολογικός Συντελεστής %
25.000 €	22	25.000 €	22	20.000 €	22	20.000 €	22
17.000 €	32	17.000 €	32	10.000 €	29	10.000 €	29
Υπερβάλλον	42	Υπερβάλλον	42	10.000	37	10.000	37

				Υπερβάλλον	45	Υπερβάλλον	45
--	--	--	--	------------	----	------------	----

Πηγή: taxheaven.gr

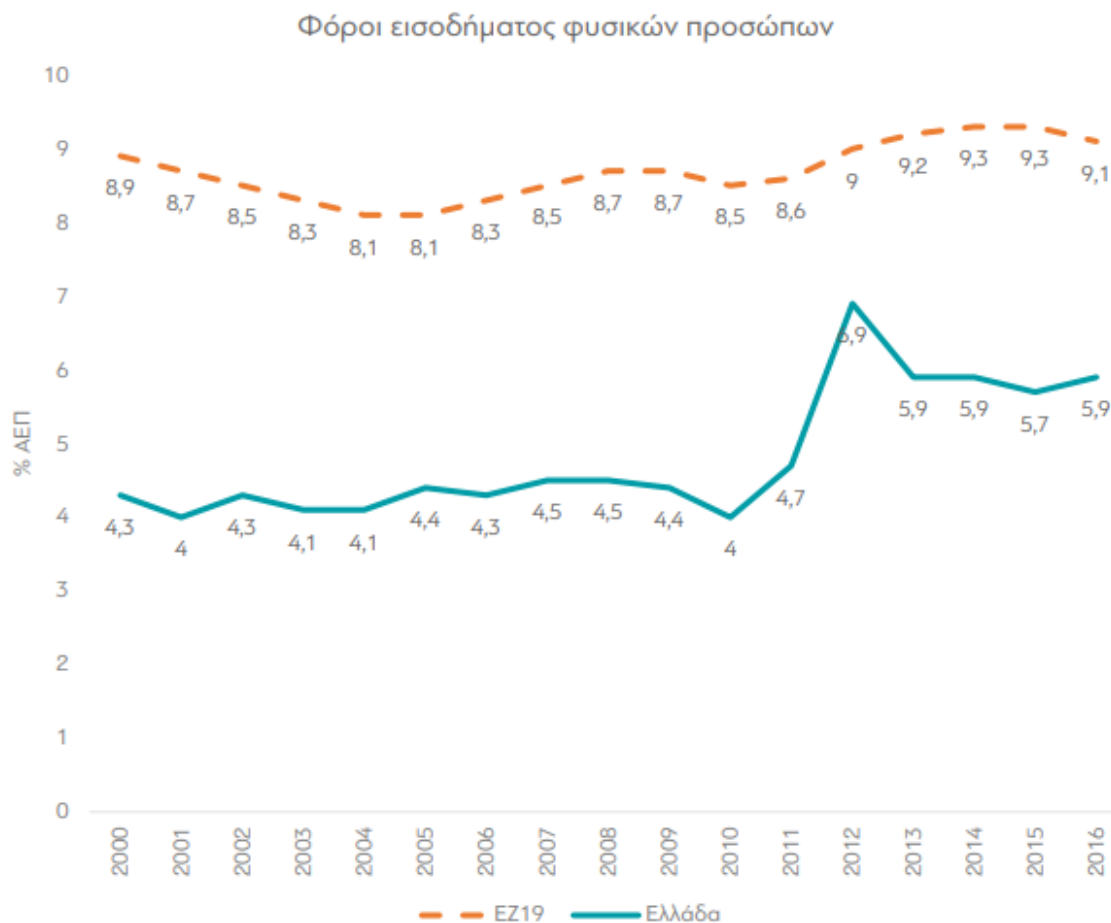
Πίνακας 3.1 Μέγεθος και εξέλιξη της φοροδιαφυγής ως ποσοστό του ΑΕΠ σε 38 χώρες του ΟΟΣΑ λόγω αυτοαπασχόλησης

Country	1999	2000	01	02	03	04	05	06	07	08	09	2010	Average
Australia	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	1.9	1.8	1.7	1.5	1.5	1.6	1.8
Austria	1.6	1.5	1.4	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4	1.3	1.2	1.1	1.4	1.4
Belgium	2.8	2.6	2.6	2.6	2.7	2.6	2.6	2.4	2.2	2.0	1.9	2.1	2.4
Bulgaria	6.8	6.4	6.2	6.3	6.4	6.1	5.9	5.5	5.1	4.8	4.4	4.8	5.7
Canada	2.1	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0	1.9	1.8	1.7	1.5	1.5	1.7	1.9
Chile	4.5	4.2	4.1	4.2	4.3	4.1	4.0	3.7	3.5	3.3	3.4	3.7	3.9
Cyprus	6.3	5.9	5.7	5.8	6.0	5.9	5.7	5.3	5.0	4.7	4.4	4.5	5.4
Czech Rep.	3.4	3.2	3.2	3.2	3.3	3.2	3.0	2.8	2.5	2.1	2.1	2.3	2.9
Denmark	2.6	2.4	2.4	2.5	2.5	2.4	2.4	2.2	2.0	1.7	1.7	1.9	2.2
Estonia	-	3.7	3.6	3.7	3.7	3.5	3.4	3.1	2.9	2.5	2.8	2.8	3.2
Finland	2.7	2.5	2.4	2.5	2.5	2.5	2.4	2.2	2.1	1.9	1.8	2.0	2.3
France	2.0	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9	1.8	1.7	1.6	1.4	1.4	1.6	1.7
Germany	2.2	2.1	2.0	2.1	2.2	2.1	2.1	1.9	1.8	1.6	1.5	1.7	1.9
Greece	5.6	5.3	5.2	5.3	5.3	5.1	5.0	4.6	4.4	4.0	3.7	4.0	4.8
Hungary	4.5	4.2	4.1	4.1	4.2	4.1	4.0	3.7	3.6	3.2	3.0	3.3	3.8
Iceland	3.0	2.9	2.8	2.9	3.0	2.8	2.7	2.5	2.3	2.0	2.1	2.3	2.6
Ireland	3.1	2.9	2.8	2.9	3.0	2.9	2.8	2.6	2.6	2.4	2.5	2.6	2.8
Italy	4.6	4.2	4.1	4.2	4.4	4.3	4.2	4.0	3.8	3.4	3.3	3.6	4.0
Korea, Rep.	6.7	6.2	6.0	6.1	6.2	6.0	5.9	5.5	5.2	4.7	4.3	4.8	5.6
Latvia	3.7	3.5	3.4	3.4	3.4	3.3	3.2	2.9	2.7	2.7	2.3	2.7	3.1
Lithuania	4.1	3.9	3.8	3.8	3.8	3.6	3.5	3.2	3.1	3.1	2.7	3.2	3.5
Luxembourg	1.5	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.3	1.2	1.1	1.0	1.2	1.3
Malta	5.5	5.2	5.1	5.3	5.4	5.3	5.2	4.8	4.6	4.2	4.0	4.6	4.9
Mexico	7.7	7.1	7.1	7.3	7.5	7.2	7.1	6.5	6.1	5.8	5.6	6.2	6.8
Netherlands	2.3	2.1	2.1	2.2	2.3	2.2	2.2	2.0	1.9	1.7	1.7	1.9	2.0
New Zealand	2.1	1.9	1.9	1.9	1.9	1.8	1.8	1.7	1.6	1.5	1.4	1.6	1.8
Norway	2.8	2.7	2.6	2.7	2.7	2.6	2.6	2.4	2.3	2.0	2.0	2.2	2.5
Poland	4.9	4.6	4.6	4.7	4.8	4.6	4.5	4.2	3.8	3.4	3.2	3.5	4.2
Portugal	4.6	4.3	4.2	4.4	4.6	4.5	4.4	4.2	3.9	3.4	3.3	3.7	4.1
Romania	7.0	6.7	6.5	6.6	6.6	6.3	6.2	5.6	5.4	5.0	4.6	5.2	6.0
Slovak Rep.	2.8	2.7	2.6	2.7	2.7	2.6	2.5	2.3	2.1	1.9	1.8	1.9	2.4
Slovenia	5.0	4.7	4.6	4.7	4.8	4.6	4.5	4.1	4.0	3.5	3.2	3.6	4.3
Spain	3.2	3.0	2.9	3.0	3.0	3.0	2.9	2.8	2.6	2.5	2.5	2.7	2.8
Sweden	2.8	2.6	2.6	2.6	2.7	2.6	2.5	2.4	2.2	2.0	1.9	2.2	2.4
Switzerland	1.6	1.5	1.4	1.5	1.6	1.5	1.4	1.3	1.2	1.0	1.0	1.2	1.4
Turkey	7.8	7.3	7.4	7.5	7.5	7.1	6.8	6.3	5.7	5.3	5.3	5.7	6.7
UK	2.1	1.9	1.9	1.9	2.0	1.9	1.9	1.8	1.7	1.5	1.6	1.6	1.8
United States	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Average	3.6	3.4	3.4	3.4	3.5	3.4	3.3	3.1	2.9	2.6	2.5	2.8	3.2

Source: Own calculations.

Πηγή: Friedrich Schneider and Andreas Buehn, «Size and development of tax evasion in 38 OECD countries: What do we (not) know? », Journal of economics and political economy, March 2016, σελ. 10

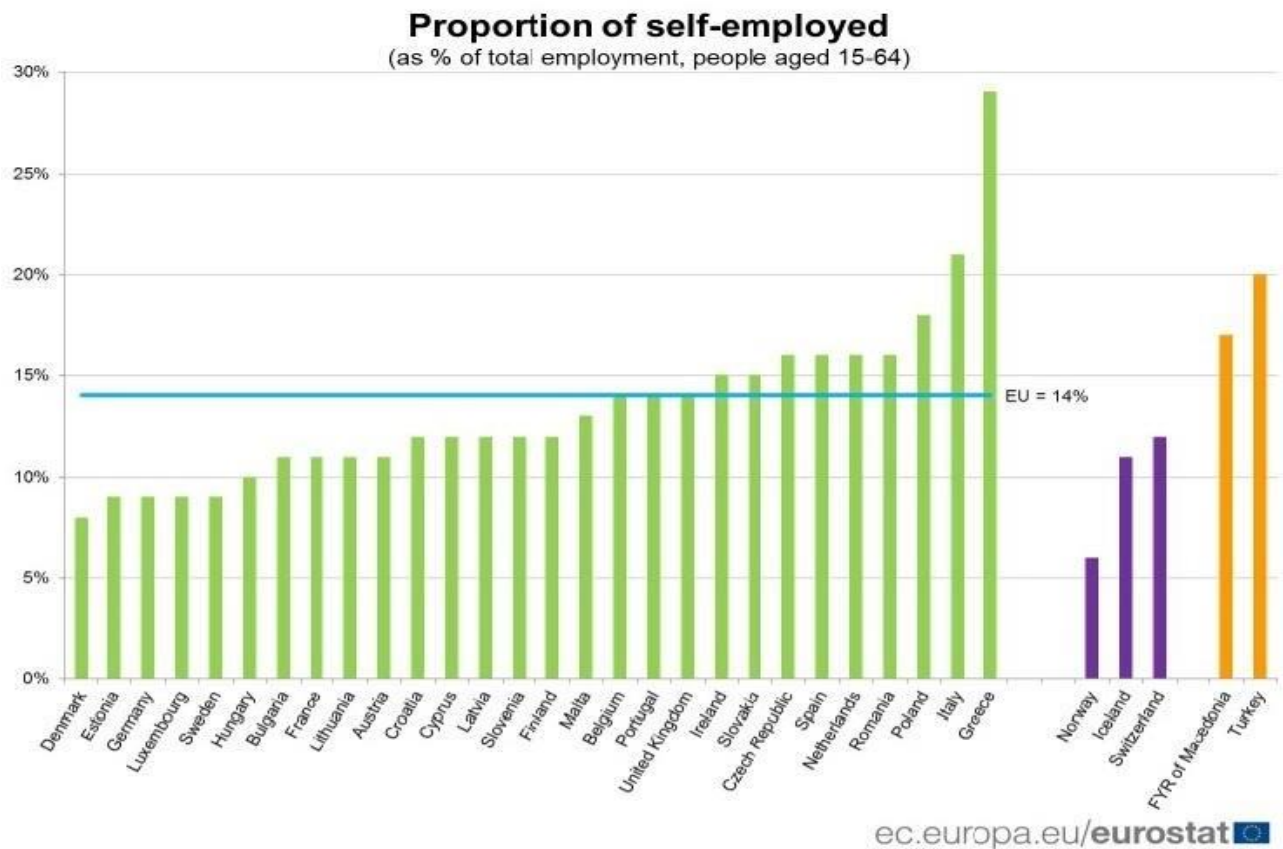
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πηγή: Eurostat και Διανέοσις φορολογία εισοδήματος

Διάγραμμα 2.1 Έσοδα από φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων ως ποσοστό του ΑΕΠ

Παρουσιάζεται στο διάγραμμα η πτώση του ποσοστού των φορολογικών εσόδων από το εισόδημα φυσικών προσώπων ως ποσοστό του ΑΕΠ από το 2012 στο 2013, όπως αναλύεται και στο κείμενο. Γίνεται εμφανής η διαφορά του ποσοστού των φορολογικών εσόδων της Ελλάδας σε σχέση με το μέσο όρο της Ευρωζώνης, η οποία μάλιστα μέχρι το έτος 2012 ήταν εξαιρετικά μεγάλη. Σχεδόν διπλάσιο ποσοστό η ευρωζώνη σε σχέση με την Ελλάδα.

Πηγή: Eurostat <http://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170906-1>

Διάγραμμα 2.2 Ποσοστό αυτοαπασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση το έτος 2016

Στο διάγραμμα γίνεται εμφανές ότι η Ελλάδα έχει το μεγαλύτερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο αγγίζει σχεδόν το 30%, ποσοστό δηλαδή σχεδόν διπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Τα 50 επαγγέλματα πρωταθλητές της «φοροδιαφυγής»

Δραστηριότητα	Ποσοστό φοροδιαφυγής
Ενοικίαση τουριστικών σκαφών	80,0%
Εκμετάλλευση ταξί	74,0%
Χονδρικό εμπόριο ενδυμάτων – υποδημάτων	70,0%
Συνεργεία αυτοκινήτων	66,0%
Χονδρικό εμπόριο ειδών οικιακής χρήσης	65,0%
Καλλιέργεια λαχανικών	65,0%
Αγρότες ειδικού καθεστώτος	63,0%
Παραγωγή παγακίων	63,0%
Φροντιστήρια ξένων γλωσσών	63,0%
Καλλιέργεια κηπευτικών	61,0%
Καλλιέργεια βαμβακιού	60,0%
Ιατρικές υπηρεσίες καρδιολογίας	59,0%
Κηπευτικά θερμοκηπίου	59,0%
Αγοραία ταξί	59,0%
Ιατρικές υπηρεσίες δερματολογίας	58,0%
Καθαριστήρια	58,0%
Καλλιέργεια ντοματών θερμοκηπίου	57,0%
Λούνα Παρκ	56,0%
Λογιστικές υπηρεσίες	56,0%
Λιανεμπόριο ψαρικών	56,0%
Μεταφορά επιβατών σε αξιοθέατα	55,0%
Λιανεμπόριο φρούτων – λαχανικών	55,0%
Κομμωτήρια ανδρών	54,0%
Επιδιόρθωση ενδυμάτων	54,0%
Πλυντήρια αυτοκινήτων	52,0%
Λιανεμπόριο σε λαϊκές αγορές	52,0%
Καλλιέργεια εσπεριδοειδών	52,0%
Γυμναστήρια	52,0%
Ενοικίαση μοτοποδηλάτων	51,0%
Πάρκινγκ αυτοκινήτων	50,0%
Λιανεμπόριο ενδυμάτων – υποδημάτων (υπαίθριο)	49,0%
Ταξιδιωτικά πρακτορεία	48,0%
Λιανεμπόριο μοτοσικλετών και ανταλλακτικών	48,0%
Ιατρικές υπηρεσίες μικροβιολογίας	48,0%
Μεσίτες ακινήτων	48,0%
Πρατήρια υγρών καυσίμων	48,0%
Λιανεμπόριο τροφίμων – ποτών (υπαίθριο)	47,0%
Ιατρικές υπηρεσίες παθολογίας	47,0%
Κομμωτήρια γυναικών	47,0%
Υπηρεσίες φωτοτυπιών	47,0%
Λιανεμπόριο κινητών τηλεφών και εξαρτημάτων	46,0%
Υπηρεσίες μανικιούρ – πεντικιούρ	45,0%

Κέντρα αισθητικής	45,0%
Κινητές καντίνες	44,0%
Ιντερνετ καφέ	43,0%
Αλιείες	42,0%
Κατασκευαστικές εργασίες	42,0%
Ιατρικές υπηρεσίες ορθοπαιδικής	41,0%
Χρονδρεμπόριο ζωοτροφών	41,0%
Ιατρικές υπηρεσίες οφθαλμολογία	41,0%